IUDEII ŞI ROMÂNII

Introducere.

Trebue să ne ocupăm de problema iudaicească?

De când ţin minte — cam de 50 de ani — în ţara noastră s'a pus această problemă de mai multe ori cu o mai mare sau mai mică tărie, după cum erau de mari şi vijelioase interesele şi luptele politice.

Zilele trecute s'a pus din nou, dar din pricina lipsei de tact şi temeinică chibzuire a produs turburare mare cu foarte mic folos.

Prin faptul că, spre marea bucurie a adevăraţilor cetăţeni iubitori de neam, noua Constituţie abate preocupările politice din făgaşul personal şi interesat pe care apucaseră şi deschide orizonturi de viaţă nouă, problema iudaicească trebuie să fie pusă în rândul întâiu.

Să ne ocupăm de ea în linişte, cu obiectivitate şi cu demnitatea ce se potriveşte unui popor tânăr, chibzuit, priceput şi care voeşte să fie stăpân pe destinele lui.

România este o ţară bogată. *La sate,* un popor foarte îngăduitor şi cu deprinderi de vieaţă aproape patriarhală.

La oraşe, o populaţie dornică de traiu larg şi uşor.

Este deci câmp întins pentru tot felul de îndeletniciri uşoare.

In asemenea mediu streinul şi-a găsit repede loc de aşezare şi în nici o altă ţară nu a fost mai mare ispita, pentru cei fără ţară, să caute culcuş statornic.

Banul fără miros a croit drum iudeului fără ţară, dar plin de experienţă ca nici un alt neam din lume.

La începutul aşezării noastre pe aceste locuri nu se lua în seamă năvălirea în număr din ce în ce mai mare a streinilor. Românul se credea onorat de aşezarea lor.

Dar cu vremea situaţiunea s'a schimbat. Aşezarea streinilor şi cu deosebire a iudeilor a devenit o problemă, care dă de gândit.

Problema iudaicească fiind scoasă la iveală numai în legătură cu luptele politice ni s'a părut că dacă ne-am răcorit inima jelind în auzul tuturor că stăm rău şi suferim, sau dacă s'a luat o măsură vremelnică, cum s'ar lua la o boală grea o doctorie, care te linişteşte pentru foarte scurt timp, dar nu te vindecă am făcut mare lucru. Dar după acest scurt timp vezi cu durere că boala a rămas în trup. Microbul ei n'a murit, ci trăeşte. Aceasta dovedeşte că nu s'a cunoscut boala, nu s'a cercetat mersul ei.

Boalele trupeşti se vindecă *în curs de ani de zile,* dar boalele sociale se vindecă numai în curs de zeci sau sute de ani. In tratarea acestor boale sociale se ivesc factori necunoscuţi, şi chiar nebănuiţi, care pot schimba, în anumite puncte, tratamentul vindecării.

De aceea problema aceasta trebue bine studiată şi calea de urmat pentru rezolvire bine stabilită pe temeiuri scoase din studierea trecutului şi mersului ei de desvoltare.

Cele ce se vor scri aci nu au pretenţia că dau deslegarea problemei iudaiceşti. Este numai o contribuţie la deslegarea ei. *Trecutul* este luat mai mult în seamă. Un popor are rădăcini adânci, depărtate în istoria vieţii lui şi a lumii întregi. Şi din trecutul lui poţi lua învăţături pentru prezent ca şi pentru viitor.

Starea de astăzi a iudeilor. Pricinile ei.

Sub **trei** feţe ni se înfăţişează : **Stăpâni** peste poporul rus. Stăpâni în lumea financiară a bancherilor şi în lumea comercială.

Prigoniţi din când în când în unele state.

Toţi Iudeii însă *din toate statele,* fără nici o scădere, sunt **urîţi şi socotiţi** ca o pacoste pe capul oamenilor.

Prin felul studiilor ce făceam, acum 40 de ani, în Universităţile streine, mi se dădea prilej să cunosc Chinezi, Japonezi, Arabi, Perşi ca şi tineri din toate neamurile din Europa — alături cu mulţi Iudei. Toţi aceştia nu arătau nici un sentiment de prietenie faţă de Iudei. Până şi la unii dintre Iudei — spre marea mea mirare — am auzit vorbe de dojană faţă de purtarea celor mai mulţi de acelaşi neam cu ei.

Pe toţi, din toate neamurile, îi stăpânea *un duh de vrăşmăşie împotriva Iudeilor, mărturisit sau nemărturisit, dar real, adevărat.*

Nu este uimitor ca un popor vrednic de milă şi compătimire, ce rătăceşte în lume de atâtea veacuri, să fie văzut aşa de rău de toate neamurile lumii? Nu se mai găseşte milă în inima nici unui neam din lume? Nu dă acest fapt de gândit?

Fiecare popor din lume are şi duşmani şi prieteni. Numai *Iudeii sunt rău văzuţi de toţi.*

Aceasta este realitatea în toată goliciunea ei. Despuiată de straturile suprapuse ce o ascund, dar care fiind fără temelie şi putere se năruie, această realitate iese la iveală.

Şi am mai luat seama un fapt:

Pricina acestor sentimente generale o găseam cu toţii atunci, înnainte de războiul cel mare, în **faptele Iudeilor.**

Nu este faptă urîtă — dintr'un punct sau altul de vedere — spuneau toţi, *în care să nu fie amestecaţi şi să nu lucreze* **activ** *şi Iudeii.*

Zilele ce trăim, noi cei de azi, dau dreptate părerilor noastre de atunci. Intărirea comunismului şi bolşevismului pustiitor pe care-l cunoaştem în vieaţa poporului rus, este lucrul aproape exclusiv al Iudeilor. Pe temeiul unor idei de neîndeplinit se răspândesc în lumea întreagă *idei de răsvrătire şi învrăjbire* ucigătoare nu numai între popoare diferite, ca azi în China şi Japonia, dar chiar între fiii aceluiaşi neam, ca în Spania nenorocită şi pustiită de înşişi fiii ei.

De sigur, nu trebue să uităm că *sunt şi Iudei, care au avut şi au şi astăzi cu totul altă purtare.* S'au lipit de neamul cu care au vieţuit laolaltă făcându-se una cu nădejdile acelui neam.

Numărul lor este însă prea mic şi neînsemnat, faţă de numărul foarte mare al celorlalţi.

Aceşti puţini au lăsat chiar averi — dacă au avut — ca să vie în ajutorul culturii sau progresului ţării în care ei au trăit. Numele acestor Iudei a fost de-a-pururea cinstit de fiii neamului unde ei au trăit.

Dar faptele rele ale celor mulţi au acoperit cu totul numele şi faptele acestora. Şi cu osebire în vremile noastre, răutatea s'a întins aşa de mult în cât fiecare neam, văzând

duhul de învrăjbire şi pustiire pe care poporul rătăcitor al Iudeilor îl duce în tot locul şi în toată vremea, pune cu tot dinadinsul — mai mult ca ori când — problema iudaicească şi caută cu stăruinţă deslegarea ei.

* * *

Scrieri numeroase s'au dat la lumină, în diferite limbi, şi s'au propus deslegări deosebite după ţară şi vreme.

Şi în ţara noastră s'au scris multe asupra acestei probleme.

Innainte de războiul european, în Universităţile streine, s'a scris mult şi s'au ţinut chiar multe cursuri universitare asupra acestei probleme.

In toate aceste scrieri şi cursuri s'au arătat păreri temeinice şi s'au propus deslegări serioase.

Este curios că la nici un popor nu s'au strâns toate părerile la un loc şi nu s'au studiat mai bine şi pus în practică una câte una. Pare că nici un neam pe lume nu a luat — până astăzi — chestiunea în serios.

Convingerea mea este — întemeiată pe studii, călătorii şi observări—că în lumea întreagă problema aceasta — *dacă se va deslega vreodată* — nu se va putea deslega decât cu *foarte, foarte* mare greutate şi poate peste multe veacuri.

In afară de faptul că multe din deslegările propuse se întemeiază pe idei greşite, mi se pare că se lasă la o parte — de toţi — un fapt foarte însemnat, care deşi s'a scos de nenumărate ori la iveală, nu i s'a dat adevărata valoare, fiindcă stă în legătură cu credinţa în Dumnezeu, de care lumea se depărtează zi cu zi.

Acest fapt se va desprinde din istoria vieţii neamului iudeu.

Şi mai am o convingere: Nici un neam din lume—orice sforţări ar face — nu va scăpa de Iudei atâta vreme cât ei nu-şi vor schimba *vieaţa, iar credinţa vieţii lor nu va lua alt drum.*

Ştiu bine că multe din cele ce voiu spune nu sunt lucruri noi şi nu vor găsi aprobarea tuturor.

Cel care va gândi însă asupra istoriei vieţii neamului ebreesc şi poporului iudeu şi va cerceta realitatea ce trăeşte va recunoaşte adevărul celor spuse.

Natura problemei iudaiceşti.

Ura neamurilor pământului împotriva iudeilor a avut urcări şi scăderi. Câte odată ea se ridica cu furie împotriva lor ca valurile mării întărâtate de furtună. Altă dată scădea şi părea că s'a liniştit totul şi ura a pierit.

Dar era numai o închipuire, căci rămăseseră cărbuni de foc, care încă ardeau sub cenuşă.

La isbucnirea prigoanelor contribuiau diferiţi factori. Dintre aceştia istoricii scot mai ales trei la iveală: *Religia, caracterul etnic* şi *deprinderile vieţii* lor de mii de ani.

In accentuarea unuia sau altuia din aceşti factori mi se pare că se arată cea dintâiu greşală. Nu toţi aceşti factori au răscolit deopotrivă — odinioară ca şi astăzi — ura neamurilor.

Este adevărat că Biserica romano-catolică a prigonit odinioară cu furie pe Iudei. Insă nu necontenit şi în tot locul. Şi din istorie se pare că *prigoana pentru credinţa lor era numai un pretext.* Adevăratul motiv era dorul de a lua pentru sine averile Iudeilor.

Nici *deosebirea de credinţă, nici de rasă,* nu erau cele mai tari temeiuri pentru prigoana lor.

Numai *felul lor de a se purta în vieaţă;* îndrăzneala şi stăruinţa lor în afaceri băneşti şi negustoreşti; nepăsarea cu care ţeseau — cu osebire, în vremurile când ţineau în mână conducerea unui popor sau altul — şi ţes şi astăzi tot felul de încurcături în afaceri, ca şi în legăturile dintre popoare.

Intr'un cuvânt **„deprinderile vieţii lor“** erau şi sunt şi astăzi scânteia, care a aprins deapururea focul.

Odată aprins, focul urii se hrănea şi se hrăneşte şi astăzi — în chip greşit — din ideile de *religie* şi *deosebire de neam.*

Problema **iudaicească** nu este însă nici de ordin religios, nici de rasă. Este o *problemă de ordin social,* care, ca toate problemele de felul acesta, are fire de păienjeniş întinse în toate părţile şi ascunse în veacuri multe şi vechi, al căror început de formare nu-l poţi prinde uşor.

Să ne coborîm — cu mulţi ani în urmă — în trecut. Poate aflăm ceva, care ne-ar ajuta să întrezărim calea cea mai bună şi sigură pe care mergând să ne orientăm în deslegarea acestei grele probleme.

Prin *ideea* **de neam** *deosebit* — să-i zicem **de rasă**, deşi nu tocmai exact — nu explicăm nimic. Ce este rasa? Nu e ceva fix, care să se fi arătat odată cu omul pe pământ. Nici ceva neschimbător. Deosebirile de rasă s'au arătat târziu, după ce un grup sau altul de oameni, vreme îndelungată, au trăit în aceleaşi condiţiuni şi locuri geografice. Sub înrâurirea a numeroase *deprinderi*, care le-au fost cerute de loc şi vreme în cursul anilor, s'au format unele *însuşiri*. Acestea au pătruns în obiceiuri şi cu vremea au format firea deosebitoare a unui grup de oameni.

Moştenite din neam în neam, prin traiu laolaltă, au intrat, în cursul veacurilor, în sânge şi au format *caracteristica numai a acelora, care au avut acelaşi fel de vieaţă şi credinţă*.

Când lumea începe să fie istoriceşte cunoscută, naţiunile erau deosebite, rasele formate.

Când au început să fie cercetate caracteristicile diferitelor rase s'a văzut că nu trebuesc socotite cu totul deosebite una de alta. Au şi trăsături comune, care se aseamănă. Unele trăsături caracteristice specifice însă pier, pe nebăgate de seamă, sub înrâurirea a nenumăraţi factori, care le şterg încetul cu încetul. Şi aceşti factori se formează şi capătă putere mare pe aceiaşi cale pe care s'au şi format caracteristicile raselor, adică prin felul de traiu după vreme, loc şi situaţii.

La multe popoare când cauţi să prinzi şi să urmăreşti cum s'au format şi apoi au dispărut anumite trăsături caracteristice ale lor, te izbeşti de mari greutăţi. Vieaţa omenească are în ţesătura ei fire aşa de subţiri şi adânci, strâns legate de structura sufletească a oamenilor, încât cercetătorului îi este cu neputinţă să poată prinde pe fiecare şi să-i priceapă rostul.

Singura *deosebire*, care se vede până astăzi, destul de bine şi care, în parte, a deosebit şi deosebeşte neamurile este *limba*. Dar şi aci câtă înrâurire dela una la alta, chiar în vremile cele mai depărtate de noi!

Ebrei, Israeliţi, Iudei?

Venind la Iudeii din vremea noastră, mai întâiu să înlăturăm unele păreri greşite.

Iudeilor de astăzi le place să se numească *Ebrei* sau *Israeliţi*. De sigur, pentrucă aceia au lăsat în istorie urme neşterse, cu osebire pe temeiul religios. Şi pe temeiul acestor

numiri se făuresc o mulţime de poveşti, care au drept ţintă slăvirea neamului iudaicesc. Aşa de pildă, citeam zilele trecute în ziare că, deoarece în Sfânta Scriptură se vorbeşte de Adam, de Noe, s'ar susţine de unii că aceştia ar fi protopărinţii neamului iudaicesc şi deci istoriea omenirii s'ar confunda cu istoria Ebreilor din Biblie.

Nimic mai greşit. In Biblie se spune că Adam şi Noe au fost protopărinţii *tuturor popoarelor din lume.*

Istoria Ebreilor, chiar dela începutul ei, nu este însă aceiaşi cu istoria omenirii.

Dar punându-ne în cazul imposibil că ar fi aşa, aceasta nu poate fi un temeiu de îngânfare pentru *Iudeii* de astăzi, pentrucă aceştia *nu au dreptul să se numească Ebrei* şi nici *nu mai sunt de aceiaşi rasă şi aceiaşi relegie* cu vechii Ebrei, căci *au pierdut caracterul rasei semite* şi s'au abătut dela *ideile fundamentale ale religiei Ebreilor.*

A. Schiţă istorică.

Ca să se înţeleagă mai bine cele ce voiu susţine mai departe şi să nu se repete multe idei privitoare atât la numele şi la neamul, cât şi la religia şi deprinderile vieţii Ebreilor, dau aici o scurtă schiţă istorică a neamului ebreesc din vremile cele mai vechi, scoasă nu atât din Biblie, cât din descoperirile arheologice din Orient, pentru ca să ştim *cine au fost Ebreii* şi *care a fost viaţa lor* [1]).

Istoria Ebreilor, pe scurt, dela mia 3-a până pe la 1400 în. d. Christos.

In istoriea Ebreilor găsim **două tăieturi** de seamă. **Cea dintâiu** *începe când se arată în istorie* **Abraham**, cam pe la 2300 (sau 2200) înnainte de Mântuitorul, în aceeaşi vreme cu Hammurapi, vestitul rege babilonean.

Abraham este al 10-lea neam din urmaşii lui Eber, care este al 4-lea neam dela Sem, fiul lui Noe. Dela Abraham înnapoi spre Eber, adică spre începutul omenirii, când au trăit înnaintaşii lui Abraham nu aflăm decât puţin vorbindu-se de Thare, tatăl lui Abraham, care după părerea unor cercetători nu ar fi altul decât Terakh sau Terah despre care se vorbeşte în «Tăbliţa lui Keret» din inscripţiile găsite acum decurând la *Ras-Shamra* (localitate pe coastele Asiei Mici, în faţa insulei Cipru).

Numele Ebrei. Ahraham este numit o singură dată, în Biblie, *„Ebreul“* (Facerea, c. XIV).

Până mai zilele trecute cercetătorii istoriei Orientului ziceau că numirea „Ebreu“ vine dela cuvântul ebraic „eber“ = de dincolo, adică cei

Punându-i, în urmă, alături cu Iudeii de azi ne putem da mai bine seama de problema ce ne preocupă.

Vieaţa *istorică* a *neamului ebreesc* este deosebită de a tuturor celorlalte neamuri din lume. De şi neam mic, ale cărui începuturi dintâiu nu le cunoaştem, totuşi a avut în vechiul Orient o mare însemnătate.

---

veniţi în Canaan de dincolo, de peste Eufrat. Astăzi însă sunt cercetători, care cred că, este cu putinţă ca în vremi vechi, pe care istoria nu le cunoaşte, Abraham fiind unul din urmaşii lui Eber, să fi fost cunoscut sub numele de «Ebreul". Dela el au fost numiţi şi urmaşii lui „Ebrei". Este posibil, dar nu sigur.

Şi este posibil să fie aşa, pentrucă în inscripţiile dela Tell-el-Amarna (Egipt) aflăm de un neam *„Habiru"*, care nu ar fi decât Ebreii şi, care în miea a 3-a şi a 2-a în. d. Christos a jucat un rol însemnat în Orient, prin Mesopotamia, Siria şi Palestina. Nu este cu neputinţă ca Abraham şi cu ai lui să fi fost numai o parte din aceşti „Habiru". In unele puncte istoriea vieţii lor se cam confundă. De aci numele din Biblie dat lui Abraham de „Ebreul".

Care este origina şi cât de mare a fost acest trib nu ştim sigur.

Urmărindu-l dela arătarea în istorie, aflăm că şi Abraham a umblat cam prin aceleaşi locuri unde au fost şi Habirii. Prin Ur (Fac. c. 11), prin Haran, adică Mesopotamia (Fac. c. 12).

Din Ur şi Haran, Abraham a plecat curând. Sfânta Scriptură dă ca motiv al plecării porunca dumnezeească. Noi oamenii însă căutăm motive omeneşti. Şi iată că le aflăm. Abraham, spre deosebire de ceilalţi, era monoteist, adică nu credea în zei mulţi, ci într'unul singur. Şi era credincios, statornic în această credinţă pe care o moştenise din bătrâni.

Din inscripţii aflăm că Ur şi Haran erau centre de cult păgân în toată puterea lui. Aşa dar Abraham, ca nu cumva vreunul din ai lui să cadă dela adevărata credinţă, pleacă şi rătăceşte prin alte oraşe (Sichem, Bethel, Ai) zidind altare şi aducând jertfă Domnului.

Rătăcirile acestea ale lui corespund cu mişcările de popoare de care ne vorbesc inscripţiile, care ne întăresc datele biblice.

Pe la 2000 în.d. Chr., Elamiţii supunând Babilonia au întins stăpânirea lor şi peste *Amurru* sau *Palestina*. Armata elamită fie sub conducerea directă sau a altcuiva, care comanda armata în numele lui *Kedorlaomer*, rege elamit, a avut o ciocnire cu oamenii lui Abraham. Despre această ciocnire ne vorbeşte capit. XIV din Facere.

In această mişcare mare de popoare, de care ne vorbesc inscripţiile din acele vremi, se încadrează şi cuceririle Elamiţilor, ca şi rătăcirile tribului lui Abraham.

Din aceste întâmplări din Biblie şi inscripţii se scot la iveală patru fapte, care nu pot fi fără însemnătate: 1) Că *Abraham* a fost numit *Ebreul*. Deci cei cu el, *Ebrei*; 2) Că el şi tribul lui aveau *credinţa într'un singur Dumnezeu* — moneteismul — deşi el era înrudit de aproape cu Arameii, care nu erau monoteişti (vezi Iosua 24_2); 3. Că *tribul lui*, deşi

Curios şi neînţeles de noi oamenii, dar real, adevărat este faptul că în vremuri cu mult înnainte de ivirea creştinismului, acest neam a rătăcit din loc în loc prin toate ţările din soare răsare.

---

destul de numeros, era mai *paşnic*, mai *statornic pe căile păcii şi ale credinţii monoteiste*; 4) Că pentru credinţa lui curată i s'a făcut făgăduinţa că **neamul lui se va înmulţi şi Dumnezeu îl va binecuvânta** (Fac. c. 12).

De Habiri nu ştim că erau monoteişti. De asemenea nici de Aramei. Este însă posibil ca *singur Abraham* — ebreul — să fi păstrat credinţa monoteistă. Au nu se văd şi astăzi chiar fraţi, care se deosebesc mult unul de altul? Unul bun, credincios şi altul stricat, necredincios. Este posibil că pe vremea aceea erau încă mulţi, care nu îmbrăţişaseră deplin politeismul. Erau numai pe cale spre politeism. La această concluzie ajungem dacă cetim cele povestite în Biblie despre Laban — nepotul lui Nahor, rudă cu Abraham — la care acesta trimesese să ia soţie pentru fiul său, Isaak. Laban locuia prin părţile ocupate de Aramei, dar pe cât se pare, era tot închinător al lui Iahve. Dacă însă era moneteist tot aşa de curat şi credincios ca şi Abraham — nu putem şti.

Numele Israeliţi. Pe lângă numele de «Ebreu» găsim în Biblie şi numele de «*Israel*», alt nume iubit astăzi de Iudei. Acest nume însă îl aflăm numai dela Iacob (Fac. 32_{22} sq.) încoace, cam de pe la 1730(?). Dincolo de Iacob şi episodul biblic povestit (Fac. 32_{24}) despre el nu putem merge decât prin presupuneri. Terenul istoric ne lipseşte.

Am credinţa că toate faptele biblice povestite în Sfânta Scriptură sunt legate de realităţi istorice, trăite. Descoperirea dumnezeiască este *dată in istorie şi pururea în legătură cu istoria trăită a vieţii oamenilor.*

Dumnezeu nu rupe pe om din lume. Ii luminează numai cărările vieţii în legătură cu lumea şi orânda lui în lume. Deci şi numirea „*Israel*" trebue să aibă la temelia ei un fapt istoric real. De altfel chiar Sf. Scriptură ne dă temeiu pentru această credinţă. Adeseori se face deosebire între Ebrei şi Israeliţi (I Sam. $13_{3,6}$; 14_{21}). Din inscripţii nu cunoaştem această deosebire. Este cu putinţă să o aflăm mai târziu prin alte descoperiri arheologice. Astăzi însă putem face următoarele presupuneri: Au fost odinioară — când, nu ştim — triburi ce purtau numele de: „*Habiru*" sau *Ebrei* şi altele de «*Israel*». Poate că pe vremile acelea — aşa de depărtate — făceau parte din ramura arameică. Ca triburi aveau însă nume deosebite. Ceva asemănător întru câtva cu numirile: „Munteni", „Moldoveni", „Olteni" la noi, deşi toţi sunt Români. (Poate că de aceea şi între limba aramaică şi ebraică sunt asemănări aşa de mari, încât par a fi fost o singură limbă).

In cursul vremii aceste triburi înmulţindu-se s'au despărţit şi împrăştiat încoace şi încolo, depărtându-se mult unul de altul, căci pământul era larg şi liber. (Să nu se creadă că episodul din Fac. 13 unde se povesteşte aşa de simplu şi frumos de Abraham şi Lot, nepotul lui, este

Impărţiţi, răsleţi, cu îndeletniciri deosebite îi găsim în inscripţii amestecaţi şi pomeniţi în vieaţa popoarelor cu diferite nume.

Cercetând în deaproape vieaţa lor de atunci ca să ne dăm seama de isvorul existenţii şi rezistenţii lor se poate uşor vedea că ceea ce i-a ţinut să nu dispară în cursul atâtor veacuri, de şi rupţi în bucăţele printre celelalte neamuri, a fost numai credinţa religioasă şi anume credinţa într'un singur Dumnezeu, sau monoteismul.

---

scris ca să slăvească spiritul de pace al lui Abraham! Ca să nu se mai producă ceartă între slujitorii lor, a zis către Lot: „Au nu este tot pământul înnaintea ta? Să ne despărţim! De vrei tu la stânga, eu mă duc la dreapta, De vrei tu la dreapta, eu mă duc la stânga". Aici se înfăţişează în chip simplu realitatea istorică a vremilor de atunci pe care noi cei de azi nu o mai putem înţelege. Cu atât mai uşor se putea face asemenea despărţiri înnainte de Abraham).

Aşa au ajuns triburile aramaice într'o parte, iar triburile ebraice în altă parte şi în scurgerea anilor şi limba s'a diferenţiat. Cu prilejul acestor risipiri, unii din cei ce făceau parte din triburile numite *Israeliţi* vor fi rămas în Mesopotamia, aproape de locurile unde locuia Laban — arameul — rudă de aproape cu Abraham (Fac. cap. 10).

Iacob — ebreul — fugind din Canaan, de frica fratelui său Esau, la Laban, în Mesopotamia, se va fi imprietenit cu acele triburi vecine israelite. Când Laban a voit să-l păcălească (Fac. 28 sq.), Iacob a aflat sfat, ajutor şi încurajare la aceşti Israeliţi — fraţi — strângând astfel şi mai mult prietenia cu ei.

Plecând Iacob spre Canaan s'a alipit lui şi parte din tribul lui Israel. Iacob fiind bogat în vite şi turme de oi, Israeliţii au crezut că locurile unde el se duce sunt bogate în păşuni şi potrivite creşterii vitelor. Aşa au plecat la drum spre Canaan — împreună.

(Este curios că în vreme ce unii tăgăduesc povestirile biblice, descoperirile arheologice şi cercetările istorice, indirect, le întăresc. Vremea când Iacob pleca dela Laban (cam în jurul anului 1740 în. d. Christos) şi când s'a făcut unirea cu acele triburi israelite, care plecau cu el, istoricii, pe temeiul cercetărilor şi conclusiilor ce le trag din descoperiri, o socotesc ca *vremea când o nouă mişcare de popoare semite, ebreo-aramaice, — a început să se arate în acele părţi ale Orientului*).

Mergând Iacob în tovărăşia triburilor israelite spre Canaan, când a văzut că fratele său, Esau, pe care-l înşelase, vine întru întâmpinarea lui, l-a cuprins frica. Această frică se mărea şi prin faptul că ştiindu-se întovărăşit de *triburi israelite* se gândea că acestea se vor uni cu fratele lui, Esau, şi omorându-l, îl vor prăda. De aceea rămâne în urmă şi *se roagă Domnului cu căldură şi inimă curată.* Dumnezeu — sub forma unei lupte—îl întăreşte şi ca să-l facă să creadă că şi acei din triburile israelite, care erau cu el, vor rămâne prieteni îi dă numele de „Israel".

Este adevărat că din inscripţii nu se poate şti dacă la toţi se va fi păstrat vechea credinţă monoteistă, dar suntem siguri că la un puternic trib — al lui Abraham şi urmaşilor lui — s'a păstrat. Ei au dus vestea acestei credinţe de ici colo, în tot Orientul. De când a avut-o şi cum a rămas numai el şi ai lui cu această credinţă, de geaba ne străduim să aflăm. Ştiri mai sigure nu aflăm decât de pe la 2200 în. d. Christ. Şi după aceste ştiri Abraham nu a putut avea această credinţă decât dela părinţii lui. Astăzi, în vremea noastră, stăpânită

Prin aceasta şi triburile israelite erau măgulite că Iacob nu le dispreţueşte şi le poartă chiar numele.

Astfel dela Iacob — ebreul — încoace — *Ebreii* — au fost numiţi şi *Israeliţi.*

Aşa cred — spre deosebire de critica protestantă — că se încadrează şi se explică — în legătură cu datele istorice — numele acestui neam.

Nu trebue trecut cu vederea şi faptul că episodul biblic, aşa cum l-am arătat mai sus, se încadrează nu numai în realităţile istorice ale mişcărilor de popoare din Orient, dar şi în ideologia religioasă ce se desprinde din Vechiul Testament. El ne arată că orice începe omul trebue să înceapă cu voea Domnului şi *cu rugăciune către El.*

Ruga lui Iacob — făcută cu căldură, inimă curată şi credinţă tare — a fost auzită de Dumnezeu, care ţine făgăduelile făcute.

* * *

Ebreii şi Israeliţii împreună au umblat câtăva vreme încoace şi încolo prin Orient.

In această vreme *s'au făcut una* şi aşa uniţi au venit în Egipt unde ajungând în stare de robie au stat vreme lungă.

In această vreme lungă orice deosebire între triburile ebree şi israelite s'a pierdut şi au format un singur popor.

* * *

Tot din inscripţii — dela Tell-El-Amarna — se mai aude vorbindu-se de un neam — **Sa-Gaz.**

Acest neam ar fi, după părerea unor cercetători, o parte tot din *„Habiru (Ebreii)"*, dar cu alt nume. Adică Habiru, Sa-Gaz sau Ebreii ar fi părţi din acelaşi popor.

Pe aceşti Habiru sau Sa-Gaz îi aflăm în miea a 3-a în. d. Chr. prin *Babilonia de miază-zi* făcând slujbă de soldaţi simbriaşi ai unei armate sau alteia.

In miea a 2-a în. d. Chr. îi găsim in slujba *Hetiţilor.*

Şi în inscripţiile hetite se vorbeşte — chiar în unele acte de stat — de o divinitate „Habiru". Deci aceştia trebue să fi jucat un rol destul de mare, ca divinitatea lor să fie primită în cultul de stat al Hetiţilor.

de raţionalismul exclusivist, istoricii critici, care nu văd pe Dumnezeu în lume, nu admit acestea şi cred că mult mai târziu a apărut credinţa monoteistă; iar cele ce ştim noi despre Abraham, fiindcă sunt povestite în Biblie, sunt născociri târzii. Totuşi realitatea o scot inscripţiile la iveală şi între aceste realităţi este şi credinţa monoteistă, ca şi istoriea neamului ebreesc. Ori câte concluzii am trage şi câte presupuneri am face, adevărul nu se poate ascunde.

Tot în miea a 2-a inscripţiile ne povestesc de faptele acestor Habiru în Siria şi Palestina în legătură sau alianţă chiar cu diferiţi principi.

* * *

Puţin mai târziu — cam pe la 1300 în. d. Chr. — auzim în Egipt vorbindu-se de un popor strein numit: «*Pwry*», care sub Ramses II, III şi IV-lea slujeau ca soldaţi simbriaşi ai unei armate streine. Literile acestea «*pwry*» mai toţi cercetătorii le cetesc „*Habiru*".

* * *

Deci Habiru, sau Ebrei, sau Sa-Gaz, sau Pwry după părerea celor mai mulţi cercetători sunt nume date aceluiaşi popor.

Datele istorice ce se desprind din istorie despre aceste triburi întăresc în adevăr părerea că ar fi unul şi acelaşi neam.

Concluzia ce se desprinde de aci este că acei, care purtau numele de Ebrei erau mult mai mulţi decât acei, care rămăseseră în jurul lui Abraham.

Biblia se ocupă însă numai de Abraham şi tribul lui pentrucă, în vremea aceea, numai el păstra adevărata credinţă.

* * *

Dacă urmărim acum vieaţa acestui neam în vremea dela liberarea lui din Egipt, sub conducerea lui Moise, când unitatea credinţii a cristalizat şi întărit unitatea naţională, până la aşezarea în Palestina ne putem încredinţa că făgădueala făcută lui Abraham a fost realitate. Tribul lui se înmulţise foarte. Cu vremea şi alte ramuri răsleţe i se alipise, în cursul rătăcirilor prin Orient, ca şi în drumul către Canaan.

Dacă credem în această unire, în cursul vremii, atunci putem înţelege mult mai uşor şi lupta din valea Sittim dintre tribul lui Abraham şi regii Elamiţilor.

Şi dacă îi urmărim mai târziu trebue să recunoaştem că un trib aşa de iubitor de pace ca cel de sub conducerea lui Abraham, Isaak şi Iacob, ţinut şi multă vreme în robie, nu putea da atâtea semne de curaj şi îndrăsneală în lupte, cum ne povesteşte Sf. Scriptură (Fac. 17; Num. 21 sq. etc.). Nici nu era aşa repede gata la răsvrătire (Fac. 15_{12} sq., 16, 17. 32; Num. 14_{44}; 16 etc.) ca pe vremea lui Moise, când au rătăcit 40 de ani prin pustie.

De asemenea nu ne putem explica spaima ce produsese între po-

De şi împărţiţi în bucăţele şi rătăcind de colo colo, caracteristica de rasă semită nu s'a pierdut. Ei sălăşluiau numai printre cei de aceiaşi rasă. Vieaţa celor mai mulţi dintre ei, în cursul acestor veacuri depărtate, era vieaţă nomadă de păzitori de vite mari şi mici.

Dar să nu se creadă că erau nomazi săraci! Ei se strângeau în triburi mai mari, sub conducerea unui şef, care dispunea şi de avere şi de luptători la caz de primejdie.

---

poarele din acele locuri pe unde treceau şi înnaintau — cum reese şi din scrisorile dela Tell-El-Amarna.

Nu mai puţin nu se poate înţelege curajul iscoadelor trimise de Moise şi Iosua (Num. 13; Iosua 2) să ispitească ţara în care aveau să intre şi iscusinţa cu care au dus lucrul la bun sfârşit decât dacă credem că în adevăr la oamenii paşnici şi plini de credinţă din vechiul trib al lui Abraham s'au alăturat, în cursul rătăcirii lor, de ici colo, resturi de triburi ebraice sau israelite (Habiru = Sa-Gaz = Pwry) care rămăseseră în diferite localităţi şi care ca soldaţi simbriaşi ai altor popoare căpătaseră şi iscusinţă şi îndrăsneală în lupte.

Când vestea se dusese că, sub un conducător iscusit, o parte din neamul lor pleacă din Egipt, şi mai numeroşi vor fi fost acei din ai lor, care se alipeau la ei şi mergeau împreună spre Canaan.

Această adunătură de *oameni* (Num. 11, cum îi numeşte Scriptura) *de acelaş neam, care cutreeraseră tot Orientul şi veniseră în atingere cu toate celelalte neamuri ce mişunau în acele vremuri în ţările din spre soare răsare au intrat în Palestina* sub conducerea lui Moise şi apoi Iosua şi au luat în stăpânire ţara ce fusese făgăduită odinioară strămoşilor lor.

Istoriea vieţii lor pe scurt de pe la 1400 până în veacul 6 în. d. Christos.

Dela aşezarea în Palestina *vieaţa lor* se schimbă încetul cu încetul.

Cu osebire vremea aşa numită a *Judecătorilor*, cam dela 1400 până pe la 1100, poate fi socotită ca începutul schimbării vieţii lor. In acest timp au avut multe de suferit din partea popoarelor mărginaşe, care-i loveau din când în când şi robeau când un trib, când altul.

De altfel în acest timp s'a schimbat şi vieaţa lor. Poporul nomad de odinioară, care a trăit din păstoritul vitelor cam de pe la 2200—1700, apoi rob în Egipt cam de pe la 1710—1480, şi iarăşi nomad sub Moise şi Iosua (cam de pe la 1480—1400) a ajuns acum prin stabilirea în Palestina la *vieaţă de agricultor.* Nu numai felul pământului Palestinii — pe vremea aceea plin de rod — dar şi vieaţa lor acum aşezată şi legătura — în curs de peste 3 veacuri — cu popoarele vecine au dus la schimbarea vechiului lor fel de vieaţă.

Schimbarea traiului a avut de urmare schimbarea ideilor, sentimentelor, obiceiurilor şi atâtor alte deprinderi ce par mici la arătare, dar au urmări nebănuite. Acum se arată *proprietatea mare şi mică,* care dau

Probabil că şi acei dintre ei pe care-i întâlnim sub numele de „Habiru“ sau „Sa-Gaz“ sau „Pwry“ făcând slujba de soldaţi simbriaşi ai unei armate sau alteia, în vreme de linişte se îndeletniceau şi cu paza vitelor.

Cultura lor era — cum se deduce din cercetările istorice — pe treapta vremii de atunci. Mai jos decât a popoarelor mari şi puternice ce se luptau pentru stăpânirea Orientului, dar mai sus decât a unor robi sau a unor simpli păstori rătăcitori.

---

prilej de ceartă, apăsare şi nedreptate. Acum prin legăturile cu popoarele vecine înfloreşte *negustoria*, deprinsă şi mai înnainte în cursul anilor, *dela vecinii lor*, vestiţii negustori ai Orientului — *Canaaneii.*

Cu negustoria au năpădit şi practice urîte, ca înşelătoria, cântarul strâmb, cămătăria şi alte deprinderi rele pe care desigur le cunoscuseră fie în vremuri de robie, fie prin legături de prietenie sau vecinătate cu alte popoare. (De aceste deprinderi ne vorbesc proorocii de mai târziu. Şi dela ei se poate vedea că le-au *desăvârşit* făcând mare progres în această direcţie). Negustoria, legăturile de tot felul cu popoarele din jurul lor au avut urmări rele. Le-a *slăbit unitatea naţională şi credinţa, care-i unea.* Vecinii pricepeau acestea, îi atacau şi robeau.

Peste 3 veacuri a ţinut această vieaţă nesigură. Când un trib, când altul era robit, când de un neam, când de altul.

Credinţa lor monoteistă, ca şi *unitatea lor naţională*, se slăbise atât, încât erau în primejdie chiar să le piardă.

Arătarea unui bărbat ca *Samuel* — cu tărie în credinţa unui singur Dumnezeu şi vedere adâncă în vremile ce veneau — a dat un alt drum istoriei vieţii lor.

Felul şi *puterea ocârmuirii lui Samuel*, ca şi *spiritul de imitare* al altor neamuri au croit însă drum unei idei noi, **aceea de regalitate** şi a determinat istoriea vieţii lor în viitor, căci pe temeiul ideii aceştia s'a ridicat mai târziu *regatul ebreu.*

Şi mai este un fapt! Uitaţi-vă şi astăzi la harta Palestinii! Palestina era la *răscrucea drumurilor caravanelor negustoreşti* din Asiria, Babilonia, Mesopotamia, etc. spre Mediterana sau Egit şi din potrivă, din Egipt spre Mesopotamia. Atunci când drumurile erau aşa de grele, legăturile — din pricina lipsei de apă — nu se puteau face decât prin Siria, Palestina, pe lângă, sau în apropiere de Iordan.

Astfel fiind, înţelegem de ce istoriea orientală este plină de lupte grele între ţările Eufratului şi Nilului pentru stăpânirea Palestinei.

Până în Siria şi chiar Liban veneau cei din spre Eufrat, fără mare împotrivire, dar cum călcau pământul Canaanului trebuiau să întâmpine împotrivirea celor dela Nil.

Dacă până la începutul miei întâia a. Chr., vremea când clocoteau mişcările popoarelor, istoriea nu vorbeşte limpede de luptele de prin acele locuri, descoperirile noi din Palestina dau la lumină, prin acele

Nu erau superiori celor din vremea aceea decât prin credinţa într'un singur Dumnezeu.

Această tărie în credinţa monoteistă i-a adus lui Abraham binecuvântare dela Dumnezeu.

Această binecuvântare, ca şi făgăduinţa că neamul lui se va înmulţi, trebue scoasă la iveală, căci făgăduinţa aceasta s'a împlinit cu prisosinţă. Omul, care stă la începutul neamului ebreesc este Abraham şi el a început vieaţa lui cu o binecuvântare.

---

locuri, resturi de cultură *asiro-babiloneană*, care ne fac să credem că prin acele locuri multe fapte s'au întâmplat de care istoriea astăzi nu ştie nimic.

Şi, de altă parte, dacă inscripţiile dela Tell-El-Amarna din Egipt vorbesc de şefi de triburi din Palestina supuşi Faraonilor egipteni, nu ne îndoim de faptul că din vremile cele mai vechi aceste locuri, veşnic măr de ceartă între marile puteri de atunci, au fost frământate cu mult sânge omenesc.

Nu numai depărtarea, dar cu osebire cearta dintre acele 2 mari puteri au sprijinit indirect şi înlesnit întemeerea **unui regat ebreu** în aceste părţi ale Palestinii.

Acest regat înflorind şi devenind tare — mai ales prin veacul **11** — era firesc să fie punctul dorit de aceleaşi popoare puternice din Orient, care de mult voiau să pună stăpânire pe acele căi de comunicaţie negustorească şi tot odată — cu osebire cei dela Eufrat — să ajungă la marea Mediterană.

Mulţimea de negustori din caravanele venite din depărtări, numele lui David, regele poet din Ierusalim plin de vitejie şi îndrăsneală, vestea despre urmaşul lui, Solomon cel înţelept, dar şi luxos, închinat spre vieaţă de plăceri pentru care îşi adusese în palat, dela curţile streine, multe principese vestite, au fost pricini să se schimbe în rău şi aproape cu totul vieaţa acelui popor ce rătăcise zeci de ani în Orient sub cârmuirea lui Abraham, Isaak, Iacob, Moise, figuri de patriarhi din vremi de mult trecute şi neapărat cu totul uitate.

Urmarea în rău a acestei schimbări s'a văzut îndată. A fost *despărţirea regatului în două:* Regatul de miază-noapte — Israel, şi regatul de miaza-zi — Iuda.

Aceasta este **a doua tăetură** mare în vieaţa poporului ebreu. Cu ea începe căderea şi prăbuşirea lui.

Infiinţat de David cu multă chibzuinţă, hotărîre, curaj si jertfă, ţinut de Solomon cu multă iscusinţă şi politică şireată, nu a putut ţine piept pătrunderii nesimţite şi furişării pe nebăgate de seamă a ideilor, practicilor şi obiceiurilor *streine* ce desfăceau încetul cu încetul firele de vieaţă ale *credinţii* lor, care nutrise, în curs de veacuri multe, şi ţinuse strâns unite toate puterile de rezistenţă ale trupului lor *naţional* şi *social.*

De aceea, dela veacul al 10-lea înnainte vieaţa acestui neam—rupt în două — este o necurmată sfârtecare de bucăţi rupte, de *ei înşişi* şi

Urmaşii lui Abraham, credincioşi *păstrători ai cerinţelor unei asemenea binecuvântări,* vreme cam de 12 veacuri au mers din bine spre mai bine. Cu conducători model de vieaţă, vrednici de cinste, pe care şi Biserica creştină îi pune între drepţi au trecut prin vâltoarea vremilor foarte sbuciumate de atunci. Şederea unora în *robia Egiptului* le-a deschis ochii. Sub energica cârmuire a lui *Moise,* diferitele ramuri răsleţe s'au închegat într'un singur neam. Moise turnând în vorbe scurte, dar limpezi, legi vechi şi noi, a înlăturat deprinderi vechi din vremea de rătăcire şi — luminat de Duhul cel de sus — le-a înlesnit închegarea sufletească, ce le lipsea. Aşa au putut să se ţină aproape 400 de ani în Palestina pe vremea zisă a *Judecătorilor* şi să nu piară împrăştiaţi iarăşi printre neamuri. Şi acele legi şi acele deprinderi din vremea de închegare i-a apărat de infiltrările streine, ce le primejduise într'o vreme şi naţionalitatea şi unitatea de credinţă. Pe acest fond sufletesc au clădit bărbaţi ca Samuel, David şi Solomon.

Era voinţa Domnului ca să nu piară credinţa cea adevărată într'un singur Dumnezeu.

Au trăit chiar vremi de slavă ca pe timpul lui David şi Solomon.

Dar slăbiciunea omenească pe pământul mândriei căpătate de izbânzile *binecuvântării* i-a dus pe drumul pieirii,

---

din însuşi trupul lor pe care le aruncau chiar ei, fără milă şi gândire, orişicărui strein şi cu osebire orişicărui năvălitor iscusit şi îndrăzneţ.

Dela veacul al 10-lea încoace, sute de ani a stăpânit anarhia, neorânduiala şi desmăţul în ocârmuire. In vieaţa socială : luxul, desfrâul. In vieaţa familiară ca şi în societate : nedreptatea şi cruzimea în scaunele de orânduire ale dreptăţii; necredinţa, care era înlocuită cu făţăria iscusită şi înşelătoare. Practici şi obiceiuri foarte rele s'au cuibărit în sânul lor. Proorocii care erau îndreptătorii vieţii lor, din acele vremi, scot la iveală şi biciuesc cu cruzime aceste păcate şi mari greşeli arătându-le totodată cum acestea rod, încetul cu încetul, vlaga vieţii lor.

Urmarea nu a putut fi alta decât robirea lor de unul din acele popoare viguroase, tari şi pline de vieaţă, de Asiro-Babiloneni, care de mult doreau să pună mâna pe aceste părţi ale Asiei Mici. Ţara a fost pustiită şi poporul dus pe pământ strein.

Aşa s'a desfiinţat regatul de miază-noapte, regatul lui Israel, la anul 722 în. d. Chr. şi aproape 200 de ani mai târziu — între 597 şi 588 în. d. Chr., regatul de miază-zi, regatul Iuda.

In patrie au rămas foarte puţini — sub ocâmuirea unui guvernator

pe drumul *blestemului,* ce urmează pururea binecuvântărei nerespectate.

Regatul cel tare—al lui David şi Solomon—prin veacul 10 în. d. Christos s'a rupt în două. Acestea s'au certat şi s'au abătut şi mai mult dela cărările binecuvântării până ce au fost puşi în robie, sub stăpân.

Din robie au scăpat abia prin veac. 6 în. d. Christos. Dar nu s'au mai întors toţi, ci numai un **mic „rest"** *dintr'un singur trib, din tribul lui Iuda, din care au ieşit Iudeii de astăzi.*

De atunci înnainte nu se mai poate vorbi de Ebrei sau Israeliţi, ci numai de Iudei[2]**).**

Istoria Iudeilor dela veac. 6 până la venirea Mântuitorului.

Restul asesta *al tribului lui Iuda,* care a plecat din robiea babilonică cam pe la 536 în. d. Chr. pe vremea lui Cir al Perşilor, deşi presupunem că era alcătuit din oamenii cei mai naţionalişti şi mai credincioşi, totuşi nefiind aşa departe de vremile de anarhie şi destrăbălare de după despărţirea regatului în două, înrâuriţi şi de vieaţa din robirea babilonică[3]) — scurtă de altfel – dezamăgiţi de ceeace trăiau, acum întorşi în patrie foarte probabil că nu s'au arătat cu adevărat elemente alese cu simţire şi cugetare înnaltă, ci din potrivă, elemente stăpânite tocmai de vieaţă păgână în lăuntrul ei şi de obiceiurile pe care proorocii părinţilor lor şi ai unora dintre ei chiar le dojeniseră şi le mustraseră de multe ori cu cea mai mare asprime.

Din acest rest al tribului lui Iuda, cu o asemenea moştenire părintească şi desamăgiţi acum în toate nădejdile lor, a ieşit **poporul iudeu**[4]**).**

Aceasta este origina poporului care fără să mai aibă vieaţă de stat, trăeşte şi astăzi împrăştiat printre popoarele lumii, dar ţinut strâns unit numai de o idee religioasă falsificată de învăţaţii lor, care le înfăţişează greşit şi *trecutul* şi *viitorul.*

Gândindu-ne la acestea înţelegem de ce toate frămân-

In urmă, când au ucis pe acest guvernator, au fugit şi aceştia prin Egipt şi alte părţi.

Cu acest din urmă fapt **s'a isprăvit viaţa poporului ebreu.**

2) Vezi şi „Valoarea Vechiului Testament" de mine, pag. 9.

3) Cam 200 de ani cei din regatul Israel şi cam 52 ani cei din regatul Iuda.

4) Cum recunoaşte chiar iudeul şovinist Kohler în scrierea lui „Grundriss der sistematischen Theologie des Judentums" (pag. 7).

tările şi străduinţele veacurilor dela întoarcerea din robie ale unor bărbaţi ca Esdra şi Nehemia şi alţii până la împrăştierea în lume, de armata romană (la anul 70 după Chr.), nu au dat nici un rezultat [5]).

Imediat după robie acel mic „rest" depărtat de credinţa şi simţul naţional al vechilor Ebrei, trăit în vremi de slăbire a credinţii şi vieţii morale — ca în vremea de după desfacerea regatului în două — şi apoi în vreme de anarhie şi desmăţ ca în vremile ce au urmat, pierduse din tăriea deprinderilor frumoase vechi şi slăbiseră cu totul temeliile vieţii lor sufleteşti.

Vieaţa şi robia babilonică nu a fost prielnică reînvierii sufleteşti.

Legăturile cu alte neamuri nu numai slăbiseră, dar **distruseseră** toată *acea veche închegare sufletească, ce forma caracterul etnic al acelui neam.*

Dovadă ne sunt scrierile proorocilor de după robie — Haggai şi Zaharia — care se plâng de starea sufletească şi credinţa celor din vremea când se întorseseră din robie.

Mai târziu, *după robie,* vieaţa acestui neam iudeu este şi mai zbuciumată.

Intâiu sub stăpânirea *persană.* Apoi *greacă* — dela 332, când Alexandru cel Mare bate pe Perşi.

Dela 323 începe stăpânirea *greco-egipteană,* sub Ptolomei.

Apoi de pe la 198 când Antioh cel Mare scoate Palestina de la Egipteni şi o încorporează la Siria (vremea Seleucizilor — veac. 2 în. d. Chr.), durează stăpânirea *greco-siriană.*

Pe la 167 sub Macabei — din neamul Hasmoneilor — s'au bucurat de libertate.

Dar Romanii sub Pompei (pe la 63 d. Chr.) au curerit Ierusalimul şi atunci a început *stăpânirea romană.*

Sub aceste stăpâniri încetul cu încetul, şi *trăsurile caracteristice ale rasei, cât şi ale credinţii şi vieţii lor religioase, s'au slăbit pe nebăgate de seamă şi au pierit.*

Toate acestea s'au văzut *limpede în cel dintâiu veac al creştinismului.* Atunci a ieşit la iveală cât de mult s'au de-

5) Wellhausen — cunoscutul critic protestant — caracterizează scurt starea celor întorşi din robie prin cuvintele: „Ca Israeliţii s'au dus în robie şi s'au întors ca Iudei".

părtat de căile dinnainte pe care au mers acei pe care greşit îi mai socoteau strămoşii lor.

Inţelegerea greşită tocmai a scrierilor lor vechi, a dat naştere la *partide şi secte* ce se certau între ele slăbind puterea credinţii şi unitatea lor naţională.

Intunecaţi la minte în înţelegerea scrierilor lor vechi, orbi să nu vadă realitatea vieţii ce se desfăşura înnaintea lor, n'au priceput învăţătura Domnului şi au cerut Romanilor să osândească la moarte pe cruce pe Mântuitorul *luând ei însişi asupra lor blestemul faptei lor, blestemul osândirii nevinovăţiei Domnului.*

Nu Dumnezeu i-a blestemat. El i-a iertat. *Ei însişi au chemat blestemul faptei rele asupra lor.* Şi blestemul acesta sună aşa: *„Sângele lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri"* (Mateiu 27_{25}).

De atunci poartă asupra lor urmările acestui blestem.

Cu această vreme începe **cea dintâiu tăetură** în vieaţa acestui neam şi cred că acesta este cu adevărat **începutul vieţii neamului iudaicesc.**

Iudeii de astăzi. Inceputul vieţii neamului iudaicesc de azi se face sub groaznic blestem.

Cea dintâi faptă de seamă, după blestem, este risipirea lor de Romani la anul 70 d. Chr. printre toate popoarele lumii.

De atunci au trăit în situaţii geografice diferite, înrâuriţi de obiceiuri deosebite, sorbind în sufletul lor, fără să vrea chiar, idei şi curente de idei felurite din vieaţa popoarele în mijlocul cărora trăiau.

Trăind astfel au lăsat moştenire urmaşilor alte deprinderi, alte gândiri, alt fel de a fi. S'au depărtat cu totul de înnaintaşii lor, de neamul strămoşilor lor cu care nu mai au nici o asemănare, ştergându-se pentru vecie trăsurile caracteristice ale rasei semite.

Ghetourile. Este adevărat că Iudeii, mai pătrunzători cu mintea, văzând cum li se schimbă neamul şi aducându-şi aminte de cele ce pătiseră înnaintaşii lor, chiar imediat **după robie,** au căutat să pună piedici pierderilor trăsurilor caracteristice ale rasei şi obiceiurilor strămoşilor, crezând că

aşa pot să se refacă. Sub stăpânirea ideii de *separare de alte neamuri*, idee, care, cum se vede din cartea biblică Esther, îşi croise drum statornic, s'au strâns, în toate ţările, în grup închis căutând să facă ceea ce făcuseră înnaintaşii lor în Egipt, şi apoi mai târziu pe vremea lui Esdra, sau pe vremea Ptolomeilor, ca să se poată feri de inrâuriri streine. Voiau ca cel puţin în aceste „ghetouri" să se încerce refacerea lor.

Dar voea Domnului nu poate fi înfrântă. Pe nesimţite, în cursul atâtor veacuri — peste 20 la număr — amestecul cu alte popoare, înrâurirea puternică a elementelor fireşti, care contribue la cristalizarea şi formarea caracterului unei rase, fiind cu totul diferite de acelea unde se formase neamul semit, au redus la nimic însemnătatea acelei despărţiri în grup închis *şi au dat naştere la tipul de iudeu de astăzi, care este fundamental deosebit de Ebreul de odinioară.*

Pe Iudeii de azi nu-i putem pune alături cu nici un alt popor din lume. Grecii de pildă—urmaşii vechilor Elini— ocupă locul strămoşilor lor. Vieaţa, poziţiunea geografică, literatura, toate sunt mai mult sau mai puţin în continuare.

La Iudei nu este aşa. La ei nu mai găsim: Nici **vitejia** triburilor ebree şi israelite (Habirii = Sagaz = Pwry) cunoscuţi soldaţi simbriaşi ai diferitelor popoare din vechiul Orient — sau a lui Ghedeon, Samson, din vremea Judecătorilor, sau a lui David, Ionathan, Abesalom din vremea regatului ebreu, despre care ne pomeneşte Biblia.

Nici **moralitatea** şi tendinţa spre **vieaţă curată** ca la acei pe care ni-i pune înnaite Vechiul Testament, ca la Abraham, Isaak, Iacob, Iosef şi alţii. Este adevărat că la aceştia toţi, sunt arătate în Biblie şi greşalele omeneşti. Dar acestea sunt dovada, cea mai sigură, pe deoparte că povestirile vieţii lor sunt reale, pe de alta că Dumnezeu — lăsându-le paşii vieţii pururea *liberi* — în chip netăgăduit pune în faţa tuturor *dovada* că omul singur, în faţa celor mai mici ispite, fără ajutorul Lui, nu se poate ţine pe calea cea dreaptă.

Nici **iubirea de natură şi vieaţă în plină libertate sătească**, cu ale ei cerinţe şi frumoase obiceiuri, cum reese din frumoasele povestiri din Sfânta Scriptură. La Ebrei găsim, cu osebire în Pentateuch, orânduiri legale privitoare la legăturile dintre săteni, dintre cultivatorii de pământ şi

crescătorii de vite mari şi mici, care au fost îndeletnicirile de seamă ale vechilor Ebrei.

Aci citim frumoasele comparaţiuni şi figuri luate din natură şi vieaţa sătească pe care ei o trăiau. Sunt pline scrierile poetice, didactice şi profetice din V. Testament de asemenea figuri de stil, neîntrecute, ale căror frumuseţi au fost scoase la lumină de vestiţii scriitori şi poeţi creştini ai vremilor noastre.

Nici cel mai mic *simţ de iubire a pământului unde s'a născut şi a crescut,* cum aveau cu prisosinţă Ebreii. Acest simţ îl scoate la iveală V. Testament, atât în poruncile din Levitic 25_{23}, alături cu 19_2 sq. şi v. 23 – 25, unde se porunceşte să nu se vândă pământul şi altele, cât şi în cele din Deuteronom (22_1 sq. $24_{19\text{-}21}$). Şi mai ales frumoasele cuvinte ale lui Naboth, căruia regele Ahab voind să-i cumpere bucata de vie ce avea, el răspunde: *„Să mă ferească Dumnezeu să înstreinez moştenirea părinţilor mei"* (I Reg. 21).

Luptele crâncene pe care Ebreii le-au avut cu duşmanii, ce voiau să le cotropească pământul, dovedesc puterea acelui sentiment de iubire a gliei patriei lui.

Şi cu osebire, nu mai găsim la Iudeii de azi **acea credinţă în Dumnezeu,** care, moştenită din vremile de mult uitate ale patriarhilor lor, a fost scoasă la lumină din nou de Moise, care a adunat, a închegat, a format, a apărat şi a ţinut strâns laolaltă acel popor vechiu ebreu în cursul veacurilor de pribegie printre alte neamuri.

Acele veacuri de pribegie dinnainte de robiea babilonică au avut rostul să sădească în mintea popoarelor pe unde ei rătăceau şi cu care veneau în atingere, ideea unui singur Dumnezeu desăvârşit, care a creat, ţine, ocârmueşte şi *conduce omenirea din veac* şi până în veac.

Ebreii de atunci nu-şi dedeau seama de rolul ce li se dăduse *prin binecuvântarea cea de sus.* De aceea au început să se îngâmfe. Şi au fost aspru pedepsiţi. Tot aşa *Iudeii* de azi nu-şi dau seama că *zac sub blestemul cel de sus* cerut de ei să vină asupra propriului lor neam.

Rătăcirea lor prin lume începe odată cu acel blestem. Felul de vieaţă sub blestem, în cursul acestor 2000 (două mii) de ani, **a făcut din ei aceia ce sunt azi** — *în marea lor*

majoritate, elementul disolvant, mărăcinele ghimpos, care înţeapă şi răneşte pe oricine trece pe lângă el.

Firea lor stăpânită fireşte, de nevoia de a trăi a trebuit să ia alte obiceiuri şi să lase moştenire urmaşilor cu totul alte însuşiri decât acele care le aveau înnaintaşii lor. Astfel au ajuns la un tip, care nu este al nici unei rase, cu atât mai puţin al celei semite.

Rătăcind prin lume şi-au stors mintea şi au căutat să vadă care sunt cele mai sigure mijloace ca să poată trăi.

La *sate* ar fi fost legaţi de pământ şi n'aveau oamenii nevoe de ei. De aceea s'au aşezat numai pe *lângă oraşe sau în oraşe.* Ca să poată întemeea o familie sau să poată trăi, nu se gândeau mai întâiu cum să muncească, ca să-şi agonisească traiul, ci cum să aibă fiecare nevoe de ajutorul lor. S'au străduit să se arate iscusiţi în legăturile cu oamenii. Toate îndeletnicirile vieţii lor, aşa cum ni-i arată istoriea, sunt să caute toate căile cum să se facă nu iubiţi, ci ca un element de care au toţi nevoe. Şi pentru acest scop nici o îndeletnicire nu era mai potrivită decât de negustor, mijlocitor, înleznitor de lucruri trebuitoare vieţii. Pentru acestea se străduiau să capete *încrederea* tuturor. Se sileau să ştie să linguşească, să rabde orice, făcând orice înleznire, orice ajutor ca pe toţi mai pe urmă să-i folosească. Să fie negustor îndrăzneţ, iscusit şi plin de stăpânire de sine. Toţi oamenii—de sus până jos—au nevoe de mărfuri, de diferite obiecte necesare vieţii. Deci toţi oamenii vor avea nevoe de ei. Temelia negustoriei este economia, strângerea de avere mişcătoare, cu un cuvânt „bancherul". Voinţa neclintită, şiretenia, de multe ori lipsa de conştiinţă, au fost tovarăşii şi cârmuitorii paşilor lor în vieaţă.

Trăind într'un asemenea aer spiritul Iudeului—strein în orice ţară se ducea—se desfăta numai la critica şi rătăcirea poporului în mijlocul căruia trăia. Luaţi la întâmplare o scriere critică şi veţi găsi batjocorite credinţele şi obiceiurile poporului unde trăiau. In orice ţară era, nu căuta să zidească şi să întărească temeliile aşezării sau alcătuirii trainice a neamului unde sălăşluia, ci numai cum *să-şi mărească puterea şi înrâurirea asupra întregului popor.*

De sigur că *vieaţa ca şi munca dela sat,* nu erau po-

trivite unor asemenea îndeletniciri. De aceea şi depărtarea şi aşezarea numai în oraşe.

De ne uităm la ce se petrece azi în Palestina, înţelegem îndată cât de puternice sunt asemenea deprinderi. Arabii muncesc pământul; iar Iudeii sunt sau mari proprietari, fermieri, sau negustori. Muncitorii sunt numai rarităţi.

Asemenea şi alte însuşiri desvoltându-se necurmat, în scurgerea a sute de ani, şi moştenindu-se din tată în fiu, *au devenit a doua fire.* Cum în vieaţă făcuseră proba că nu puteau să ajungă la situaţii şi să facă averi decât cu asemenea însuşiri, s'au străduit să le desăvârşească prin observări numeroase şi practică îndelungată, ajungând dela o generaţie la alta, la o aşa de mare desăvârşire, cum nu o poate avea nici un alt neam pe lume, căci *nici un alt neam nu a avut şi nu va avea soarta acestui popor.*

Este dar lesne de înţeles de ce astăzi Iudeii sunt cei mai mari bancheri, adică înleznitori, mijlocitori de circularea banului, fără care nici un om nu poate trăi şi în acelaşi timp cei mai mari negustori, adică mijlocitori de mărfuri de tot felul.

Este adevărat, căci adevărul trebue spus, că **prigoanele** împotriva lor, fie ale conducătorilor popoarelor, fie ale Bisericii Romano-Catolice, au contribuit mult la împietrirea inimii lor şi la desvoltarea acelor însuşiri care au făcut din Iudeu acel tip de azi, cu totul deosebit.

De asemenea iarăşi, este un fapt adevărat că se găseşte printre ei un număr — de altfel destul de mic — de **elemente bune,** care se lipesc de neamul în care sălăşluesc, cu tot sufletul şi cu toată dragostea, ajungând să uite că au fost Iudei.

Dar ca aceştia să nu uite că sunt Iudei le-a adus aminte pe deoparte curentul *antisemit,* pe de alta *îndărătnicirea neamului lor.*

Ivirea antisemitismului este negreşit foarte explicabilă. Mi se pare chiar naturală, întrucât a fost socotit *ca mijloc de apărare.* Dar nu duce la scopul dorit. Eu cred că din potrivă, împiedecă în mersul progresului poporul, care-l practică.

Iudeii ni s'au arătat vrăşmaşi din toate punctele de vedere: *religios, politic, comercial* etc.

Bogăţia ţării noastre i-a ispitit.

De aceea când erau goniţi din alte părţi năpădeau ţara noastră.

Acestea toate explică îngrijorarea noastră, dar nu antisemitismul aşa cum a fost pus în practică.

Ca acţiune *politică şi socială* nu trebuia nici să se arate şi cu atât mai puţin să aibă vieaţă. Această acţiune a avut rezultat tocmai protivnic de ce a urmărit. A făcut bine Iudeilor şi rău poporului în mijlocul căruia trăiau Iudeii, căci a contribuit la desvoltarea şi desăvârşirea însuşirilor trebuitoare fiecărui Iudeu ca să poată trăi şi răzbi în vieaţă. A făcut pe Iudei să-şi încordeze puterile, să-şi stoarcă mintea şi să se exerciteze în stăpânirea de sine ca să poată birui.

Animalul flămând caută pradă. *Dacă o găseşte îndată*, sâcâit, lovit, încolţit chiar, nu se dă bătut, ci se luptă cu înverşunare şi furie să păstreze ce a prins. Dar când vede prada şi toate încercările lui s'o aibă nu reuşesc, căci *este bine păzită*, deşi flămând, pleacă sa găsească în altă parte unde stăpânii sunt leneşi sau „gură cască".

Noi Românii mi se pare că am fost unii „gură cască", iar alţii au umblat „cu gura căscată" după interese personale şi de aceea s'au cuibărit la noi nu numai Iudeii, dar şi tot felul de streini, care sug bunul acestui pământ mănos, iar noi ne luptăm cu greutăţile vieţii.

Prin antisemitism s'a făcut lucru *negativ*. Să se facă lucru *pozitiv*. Să se facă **„Românism"** sau **„Naţionalism"**, sau cum vreţi să-i ziceţi. Dar nu uitându-ne necontenit la foloase şi interese materiale, personale, ci luptându-ne, cu îndârjire, pentru *înaintarea şi întărirea elementului românesc*, ca acesta să devie cu adevărat stăpân în ţara unde s'au născut, crescut şi trăit înaintaşii, trăim şi noi şi vor trăi şi urmaşii.

Netăgăduit că *îndărătnicia de care Iudeii au dat atâtea dovezi* este iarăşi un mare rău. Ea este moştenire din cursul vremii şi se arată şi în dispreţul pentru acele elemente dintre ei, care vădesc dragoste adevărată pentru neamul şi ţara unde trăiesc.

Să ne aducem aminte numai cum au fost de rău întâmpinate scrisorile Iudeului dr. Arié, publicate în „Universul" din 20 Dec. 1937, şi ne putem da seama de orbirea

celor mulţi. Arié nu cerea altceva decât ca cei din neamul iudaicesc *să fie corecţi.*

Dar să nu uităm că Iudeii sunt un neam bolnav.

După robie *ei încep vieaţa lor istorică cu un blestem grozav.* Urmarea acestui blestem se vede şi astăzi, după 2000 de ani.

Câţi nu vor râde cetind că se mai găseşte astăzi cineva să creadă în *binecuvântări* şi *blesteme dumnezeeşti!?!*

Şi totuşi! Mă uit în istorie şi văd că toate popoarele cele mai tari şi mai mari ale lumii au pierit.

Neamul **ebreesc** a trăit binecuvântat, cam vreo 2500 de ani, cu o vreme destul de lungă de glorie şi slavă şi *s'a stins pe măsură ce se depărta de cerinţele acelei binecuvântări, cu care începuse vieaţa lor istorică.*

Neamul **iudaicesc,** cu obiceiuri deosebite de cel ebreesc, cu însuşiri şi deprinderi rele, luate de aiurea în cursul vieţii lor rătăcitoare de peste 2000 de ani, umblă pribeag în toată lumea, peste tot pământul şi în orice vreme. *Stăpân* se socoteşte, dar tot *rob* este. *Puternic* se crede, dar tot *despreţuit este şi rămâne.* De ce? Câţi învăţaţi nu s'au întrebat? N'au putut da răspunsuri *întărite de realitatea vieţii* pentrucă n'au vrut să creadă că *Dumnezeu trăeşte în istoriea lumii şi istoriea vieţii omeneşti are pe Dumnezeu la temelia ei.*

Au crezut poveşti născocite cele ce se spun în Sfânta Scriptură. Fie pentru ei poveşti. Noi vedem realitatea ce trăim şi credem că nu sunt poveşti.

De 2000 de ani cu toate străduinţele tuturor nici o ridicare, nici o schimbare a vieţii acestui neam. Citiţi istoriea popoarelor Europei! N'au fost vremi lungi când Iudeii au fost atot puternici? Imi aduc aminte că chiar prin veac. 8, 9, 10 au fost primi miniştri, conducători de popoare. Dar ce n'au fost? N'ar fi putut atunci să-şi aşeze un cuib undeva? Au fost vremi când papalitatea atotputernică îi sprijinea. Puteau face orice. De ce n'au făcut? Au rămas ce sunt şi azi. Şi-i compătimim.

Acestea sunt fapte istorice reale şi nu se pot tăgădui.

Neamul *ebreesc*—mic şi neînsemnat—a scăpat odinioară numai după câteva veacuri chiar din robiea puternicului Egipt.

Neamul *iudaicesc* — tare, puternic se socoteşte în toate ramurile de activitate omenească. Dar de 2400 de ani rătăceşte prin lumea toată — pribeag şi hulit.

De ce ? Eu nu văd altă pricină decât în faptul că neamul evreesc era *sub binecuvântare de sus;* iar cel iudaicesc este *sub blestem de sus.*

Cine crede că se va schimba soarta acestui neam face o mare greşală.

Mi se pare foarte curios că nici un alt neam ca ei nu iau în râs chiar dragostea şi sprijinul ce le arătau şi li se arată şi azi de conducătorii statelor. Citiţi istoriea scrisă de iudeul Graetz şi vă veţi convinge.

De ce? Să am iertare dacă rămân la părerea ce mi-am făcut că *credinţele lor greşite* le-au atras *blestemul de sus*, care le întunecă mintea şi nu mai pot judeca nici realitatea zilelor ce trăesc, nici nu simt viitorul ce le stă înnainte.

Nu cumva au început chiar de acum să se arate vremile împlinirii cuvintelor Domnului, Care le-a spus că vor zice odată: „Cădeţi munţi peste noi şi dealuri acoperiţi-ne?"

B. Credinţe religioase.

Biserica creştină şi Iudeii.

Cu osebire în zilele noastre s'a făcut mult zgomot în jurul faptului că Biserica creştină având la temelia învăţăturii ei scrierile vechilor Ebrei—adunate în Vechiul Testament—este tributară Iudeilor.

Ura împotriva lor a avut ca urmare ura împotriva Vechiului Testament, adică împotriva celei dintâi părţi a Sfintei Scripturi a Bisericii creştine micşorând prin aceasta—spre bucuria Iudeilor—cinstea care trebue dată învăţăturii Bisericii noastre.

In altă lucrare [6]) am tratat chestiunea aceasta din alte puncte de vedere.

De data aceasta şi în legătură cu această idee două chestiuni trebuesc scoase la iveală:

Biserica creştină nu este tributară Iudeilor.

La temelia învăţăturii Bisericii creştine este Vechiul Testament. Iudeii au la temelia credinţii lor talmudul [7]) şi se deosebesc

6) „Valoarea Vechiului Testament pentru creştini".

7) *Talmudul* *) este cartea de temelie a credinţii Iudeilor din vremea noastră. Este cunoscut sub 2 nume:

*) Talmud, dela verbul „lamad", a învăţa, a instrui. Deci talmud = învăţătură.

în puncte însemnate de învăţătura cuprinsă în Vechiul Testament care este o parte însemnată a învăţăturii Bisericii creştine.

Ideile religioase mai de seamă din talmud sunt luate din Vechiul Testament.

Talmudul prin însăşi origina lui, aci arătată, dacă se scoate ce este în el din Vechiul Testament se vede îndată că rămâne cu un cuprins fără nici o valoare.

Talmudul ierusalimitean alcătuit pe la începutul veac. 5 d. Christos, având la temelie învăţăturile şcoalelor din Tiberia, Cesarea şi Seforis. S'a păstrat puţin din el.

Talmudul babilonean alcătuit pe temeiul învăţăturilor şcoalelor din Nehardea, Pumbedita, Mahusa şi Sura, între sfârşitul veac. 5 şi jumătatea întâia a veacului 6 d. Christos.

Acesta fiind întreg este numit şi „talmudul nostru" şi are mai mare vază decât cel ierusalimitean.

Talmudul are 2 părţi: *Mişna* şi *Ghemara* *). Textul lui este Mişna, iar Ghemara este ca explicare.

Se compune din 6 despărţituri mari. Fiecare despărţitură are un număr de tratate (7—12). Fiecare tratat se împarte în capitole şi capitolele în paragrafe.

Toate cele 6 despărţituri se tipăresc de obiceiu în 12 volume folio **).

Limba este arameică, nu ebraică.

Origina talmudului. Ca să apreciem valoarea cuprinsului talmudului trebue să cunoaştem origina lui.

Iat-o, pe scurt:

Iudeii întorşi din robia babilonică (v. 6 î. d. Chr.) căutau *să înţeleagă* şi *să aplice legea mosaică* cuprinsă în V. Testament în toată stricteţea lui. Aceasta era *legea scrisă.*

Dorinţa aceasta devenea şi mai puternică când uitându-se în vieaţa lor din urmă erau siliţi să recunoască cele ce li se spuseseră odinioară de proorocii lor, care într'un glas le ziceau că *neîmplinirea vechii legi mozaice era pricina tuturor nenorocirilor* ce veniseră peste ei. Şi această *lege veche,* pe care o uitaseră, voiau s'o cunoască.

Dar în vremea robiei uitaseră şi limba natală, ebraică. Şi legea mozaică fiind scrisă în această limbă, trebuia să le fie explicată. Printre cei veniţi cu ei din Babilon erau şi învăţaţi, care se ocupaseră cu legea mozaică şi cunoşteau limba veche. Aceştia erau printre acei, care slujeau la locaşurile de închinare şi sunt numiţi „*Soferim*", cărturari ***),

---

*) *Mişna,* dela «şanah», a repeta, a explica. *Ghemara,* dela „gamar", a complecta, a împlini.

**) Talmudul ierusalimitean nefiind întreg se tipăreşte în 1 sau în 4 volume.

***) Dela „safar", a învăţa. De unde „sofer", carte. (Vezi Isus Sirach 38 $_{24}$ şi 39 $_{11}$).

Iudeul Hirsch, de şi vorbeşte de *„sfântul talmud"* aşa cum este el acum, cu idei luate din Vechiul Testament, nu poate să nu spună că în el sunt multe idei şi învăţături care nu au nici o valoare şi autoritate. Nu este nici codice, nici colecţie de legi. Sunt *numai păreri* ale gânditorilor diferitelor vremi adunate la un loc.

---

adică acei, care puteau să-i înveţe carte, să citească şi explice *legea scrisă.*

Legea orală. Dar la legea mozaică, scrisă, nu se putea adăoga nimic. Iar vieaţa şi felul, ca şi nevoile şi raporturile ei din acea vreme erau altele. In cursul vremii — din lipsă de orânduiri noi — se formaseră obiceiuri, care căpătaseră tărie mare şi nu mai puteau fi înlăturate. La formarea multora din aceste obiceiuri contribuiseră şi legile diferitelor neamuri cu care trăiseră laolaltă sau fuseseră supuşi. Ca să nu adaoge nimic la litera legii vechi, mozaice, sub puterea acelor obiceiuri, s'au dat prin *viu graiu* orânduiri noi. Acestea practicate multă vreme au devenit legi formând *«datina orală»* sau *«obiceiul pământului»*, care era aşa de înrădăcinat, că nu se putea nici măcar schimba, necum înlătura.

Halacoth. Ca să dea acestor *datine* şi orânduirilor legate de ele putere mare căutau să dovedească origina mozaică şi a acestor datine şi orânduiri. Această afirmaţiune era un neadevăr. Ca să-l întărească se sileau să arate că aceste noi orânduiri sunt în armonie cu cele ale legii *mozaice*, care şi ele se pot aplica şi la noile forme de vieaţă. Ca să dovedească aceasta se slujeau pururea de *explicări*—aşa numitele *„Midraş"*.

Unele din aceste explicări poate că sunt foarte vechi, chiar de prin veac. 6 î. d. Chr., de pe vremea lui Esra.

La acestea s'au adăogat în cursul vremii, cum Iudeii au trăit veacuri multe sub stăpânirea a diferite popoare, şi legile, obiceiurile, felul de vieaţă, cultura acestor popoare, care i-au înrâurit în deosebi. Şi de sigur că nu numai în introducerea de noi obiceiuri, dar chiar în explicările şi aplicările legii vechi, pe care le dedeau învăţaţii erau sub puterea celor ce trăiau în mijlocul acestor popoare.

Adăogând la acestea ambiţia personală a cercetătorilor să spună fiecare ceva şi tot odată să dovedească ce susţine ne putem inchipui ce împestriţare de păreri ca şi formulări de norme de conducere au ieşit din aceste cercetări. Adeseori şi pe calea deducţiunii şi inducţiunii se ajungea la norme şi idei, care nu erau nicăeri, nici în lege, nici în datinele moştenite.

In chestiunile cu *caracter religios* din diferite ziceri ale proorocilor din scrierile cele vechi ale Ebreilor, învăţaţii lor, Tannaniţii, Amoraiţii, şi alţii, au făcut *dogme* pe care, după gust, le încărcau cu păreri personale, citate din diferite scrieri, chiar şi anecdote, puse fără nici o regulă, fără nici un criteriu serios, ci numai după gustul şi închipuirea fiecăruia.

In scurt, putem zice că:

1. Toate *acele datine* (nescrise) singuratice a căror origină o urcau, pe nedrept, până la Moise;

Goldschmit—traducătorul talmudului din limba arameică în cea germană—ne spune că în el nu găsim „nici un sistem, nici o metodă. Un vălmăşag de învăţături şi îndrumări, proverbe şi sentinţe, znoave şi pozne. Alături cu o idee foarte fină şi amănunţită scoasă dintr'o lege s'au altă regulă se află o fabulă, parabolă, sau o povestire închipuită. Alături cu o regulă de drept citim o murdărie, o obscenitate. Alături cu speculaţiuni metafizice sunt explicări scolastice. Printre povestiri istorice sunt chestiuni astronomice. Toate puse cu furca.

---

2. Toate *legile* formulate pentru conducere în unele împrejurări noi şi asupra cărora majoritatea învăţaţilor se unesc;

3. Toate *orânduirile* învăţaţilor cu autoritate, formate în cursul veacurilor lungi şi a căror caracteristică principală *este juristică*, au luat numele de «*Halacoth*», adică reguli — principii de drept — după care aveau să meargă în vieaţă (halach = a merge).

Hagadoth. Alături cu aceste *principii de drept* s'au format, tot în cursul vremii, şi oarecare norme în chestiuni care nu sunt cuprinse în legi şi sunt în legătură numai cu *evenimentele istorice* sau cu chestiunile de *ordin religios moral*. Acestea dedeau prilej de gândire şi se făceau meditaţii asupra lor spunându-şi un învăţat sau altul părerea. Acestea sunt „Hagadoth".

Caracterul lor. Toate aceste legi şi norme, fie din „Halacha", fie din „Hagada" s'au dat multă vreme din gură în gură. Nu au fost scrise.

De aceea cetindu-le se cunoaşte imediat lipsa de sistematizare şi adâncire. Au un *caracter* mai mult *şcolăresc* în care *fantazia*, *închipuirea* are un mare loc.

Sunt numai speculaţiuni şi reflexii şcolăreşti ale învăţaţilor, împodobite de zborul fără frâu al imaginaţiei lor.

Inceputul lor. Asemenea reflexii şi speculaţiuni au început cam prin veac. II î. d. Chr., adică după ce Iudeii vreme îndelungată trăiseră sub noui legiuiri şi obiceiuri, ca şi sub diferiţi stăpâni.

De sigur că la început un foarte mic număr de învăţaţi se ocupau cu interpretări de felul acesta.

Este foarte posibil însă ca printre ele să fie unele vechi. Chiar unele din obiceiuri şi practici sau chiar norme de vieaţă şi chiar interpretări de ale lor să fie foarte vechi.

Sfârşitul lor. Adică vremea când nu se mai formulau asemenea reflexii este cam pe la sfârşitul veacului 2 d. Christos.

Când au fost scrise. Vreme lungă au fost date numai din gură în gură. Au început să fie scrise numai de pe la sfârşitul veacului 2 d. Chr.

De sigur că la început se scrieau numai parte din ele, fie de şcolari, fie de dascăli, ca să slujească la învăţat.

Cum este cuprinsul aşa şi limba. Un amestec de dialecte fără nici un frâu".

In *Mişna* sunt idei protivnice puse una lângă alta; păreri singuratice fără temeiu şi fără nici o legătură nici cu legea mozaică, nici cu realitatea vieţii. Adesea povestiri închipuite, caraghioase. Un amestec din care poţi lua tot ce-ţi trece prin minte şi de unde poţi scoate dovezi pentru orice năzbâtie.

Ghemara este ca reproducerea stenografică a discuţiunilor dintr'o sală de desbateri; puse fără nici o normă, fără nici un şir, fără nici o legătură. Astfel, de şi Ghemara este explicarea celor din Mişna, totuşi foarte rar se spune ce este bun şi vrednic de ţinut din Mişna. Se găsesc chiar păreri protivnice puse una lângă alta. Şi nu rare ori şi bârfiri pe seama creştinismului.

Şi totuşi Goldschmit zice că ceea ce n'au putut face piramidele egiptene, legile draconice ale Spartanilor ca şi

---

Adunarea la un loc a tuturor acestor învăţături s'a făcut pe la sfârşitul veacului 2 şi începutul celui de al 3-lea d. Chr., formând două colecţii: Mişna şi Ghemara.

Mişna. Amândouă colecţiile („Halachoth" şi „Hagadoth") au fost adunate la un loc şi se numeşte «*Mişna*». După toate probabilităţile cea dintâiu adunare sau redactare a Mişnei s'a făcut pe la sfârşitul veac. 2 şi începutul veac. 3 după Christos.

De atunci însă până în vremile noui a suferit multe şi nenumărate adaose. „*Mişna*" este cea dintâi parte a talmudului.

Ghemara. In Mişna erau, cum am văzut, legi, orânduiri, norme şi nenumărate explicări şi aplicări ale legilor vechi la împrejurările noui de vieaţă pe care o trăiseră Iudeii în cursul veacurilor.

Deosebirea de păreri asupra uneia şi aceleiaşi chestiuni; *stilul devenit greoiu* pe de o parte prin dorinţa de a dovedi că „obiceiul" sau „legile orale" se întemeiază pe «legea veche» mozaică, fără să ţină seamă dacă se putea sau nu, iar pe de alta amestecul a nenumărate explicări deosebite, unele chiar protivnice; adaosele unuia sau altuia, făcute fără nici o chibzuială, au făcut din Mişna un isvor de neînţelegeri.

Discuţii aprinse s'au dus în urmă asupra felului *cum trebuesc înţelese cele ce se găsesc în Mişna.*

Aceste discuţii au început îndată după redactarea Mişnei, adică pe la sfârşitul veacului 2 şi au ţinut până în veac. 5 d. Christos.

Toate aceste discuţii şi păreri s'au adunat la un loc şi au format colecţia numită „*Ghemara*", adică „perfectio", desăvârşire, complectare.

Mişna şi *Ghemara* la un loc sunt *talmudul*.

digestele şi cetăţile întărite ale Romanilor pentre neamurile care le născoceau a făcut talmudul pentru Iudei.

Numai talmudul a fost, care a păstrat un popor fără tulpină şi fără rădăcini în curs de mii de ani, cârmuindu-l prin mijlocul tuturor trecătorilor cotite şi strimte ale vremurilor şi păstrându-l, până şi în vremurile de azi, în toată vioiciunea minţii şi a simţului naţional [8]).

Când au de conducător o asemenea carte te întrebi — ca şi Goldschmit— ce a ţinut şi ţine acest neam în fiinţă în cursul atâtor veacuri?

Puţinele *idei religioase* de seamă în acest talmud şi care nu sunt decât acele cuprinse în legile mozaice şi câteva din scrierile proorocilor în cursul veacurilor—le-au păstrat. Dar şi pe acestea le-au *înţeles greşit* şi *înfăţişat* neamului lor *aşa cum le conveneau* şi cum li se păreau că le susţin mândria şi-i mângâe prin întărirea nădejdii în viitor.

Aşa, ideea din Vechiul Testament înţeleasă greşit şi interesat—că sunt *„popor ales“* le-a mângâiat ambiţiea şi le-a aţâţat puterea de vieaţă.

Ideea vestită de proorocii V. Testament—de asemenea greşit şi interesat înţeleasă—că *va ieşi din mijlocul lor* **Mesia** cel aşteptat atunci de toate neamurile pământului, le-a întărit nădejdea în viitor şi i-a oţelit în nevoi.

Nu mai puţin ideea că obiectul şi centrul credinţei este Dumnezeu unic şi nevăzut, spiritual, care *ţine făgăduelile făcute*—idee ce se desprinde deasemenea din V. Testament—a fost pusă la temelia celorlalte şi le-a dat puterea de rezistenţă în mijlocul celor mai grele împrejurări.

Este adevărat că aceste *idei religioase* se găsesc şi la temelia învăţăturii creştine.

Acei care nu le cunosc însă în de apoape şi le prind numai din ce citesc şi aud tot *dela Iudei,* cred că sunt dela ei şi deci ar fi vremea să desbrăcăm învăţătura creştină de ele şi s'o avem noi aşa cum este în N. Testament.

Uită însă toţi că *la temelia învăţăturii creştine sunt ideile cuprinse în învăţătura descoperită a vechilor Ebrei, nu a Iudeilor.*

8) Introducerea la traducerea talmudului în limba germană, ediţia din 1930.

Biserica creştină în ivăţătura ei nu are nimic şi nici un amestec cu învăţătura talmudică a Iudeilor.

Biserica creştină nu poate lepăda scrierile V. Testament fără să primejduiască întreaga ei învăţătură.

Ca să înţelegem mai bine acest fapt să pierdem puţină vreme în cercetarea câtorva din ideile religioase care sunt la Ebrei şi sunt şi la temelia creştinismului punându-le după aceea în faţa celor ce le găsim la Iudei.

Un fapt nu trebue să uităm. Religiunea creştină nu este un sistem filosofic ieşit din studiu necurmat în odaia de lucru, nici nu este căzută din cer ca un meteor. Toate ideile ce ni se pun înnainte—în această religiune—s'au dat, s'au arătat, au fost trăite şi s'au desvoltat *în viaţa oamenilor*. Fiind date pentru oameni trebuiau să fie trăite de oameni. Deci trebuia un popor în vieaţa căruia să se vadă trăirea lor.

Sfânta Scriptură ne spune că Ebreii au fost orânduiţi de Dumnezu în vieaţa cărora să se arate, să se desfăşoare şi desvolte acele idei înnalte, care trebuia să fie la temelia vieţii lumii întregi. Cu Abraham —ebreul— se începe şcoala pentru răspândirea adevăratei credinţe şi cunoaşterea adevăratei vieţi. Pe vremea Mântuitorului se isprăveşte această şcoală.

Vechiul Testament este cea dintâiu treaptă în care se oglindeşte *trăirea* acestor idei în vieaţa unor oameni.

Alegerea unui neam trebuia să fie unul şi cel dintâiu dintre paşii din început prin care Dumnezeu a intrat în istorie, în vieaţa lumii. Această alegere este o formă omenească, corespunzătoare vremilor de atunci ca să facă pe toţi să înţeleagă că între Dumnezeu şi lume, între Dumnezeu şi om, între credinţă şi vieaţă este strânsă legătură. **Dumnezeu trăeşte în vieaţa lumii** *şi istoria sau vieaţa lumii îşi urmează cursul în şi cu Dumnezeu. El dela început trăeşte în lume şi cu lumea pe care a făcut-o.*

Istoria nu este numai o înşirare de întâmplări din omenire puse unele lângă altele. Ele au o legătură, un rost, un înţeles, căci ele sunt paşii lui Dumnezeu pe pământ, pe al căror înţeles adânc şi drum omul cu mare greutate îl poate găsi, îl poate afla.

Religiunea fiind credinţă şi vieaţă în Dumnezeu nu se

poate cunoaşte fără *istoria vieţii lumii*, fără cercetarea acestui înţeles adânc al drumului Lui în lume.

Religiunea şi istoria vieţii oamenilor sunt cele două părţi nedespărţite ale lumii. Religiunea este nedespărţită de istorie şi istoria vieţii lumii este factor puternic în desvoltarea credinţei în Dumnezeu.

Ideea de alegere a scos la iveală această legătură. Ea duce pe toţi cercetătorii la studiul filosofic al istoriei. Face parte din acest studiu.

Ne întrebăm *astăzi*: *De ce tocmai în vieaţa acestui popor să se facă această trăire a ideilor religioase morale universale?*

Mulţi au pus această întrebare şi au căutat s'o deslege.

Curios este însă că în afară de acei, care au socotit istoria Ebreilor ca o născocire târzie a unor lăudăroşi, toate sforţările multor învăţaţi şi istorici de seamă n'au ajuns la altă idee decât că *„aşa a voit Dumnezeu"*. Noi vrem însă *un temei omenesc*. Şi de aceea unii caută o deslegare curat omenească şi întreabă: *„De ce a voit Dumnezeu aşa?"*

Nu găsea El alt neam pe lume, care să slujească drept loc de probă? Cu acest neam— cum se vede din parabola cu viea ce este în cap. 5 Isaia[9]) — a avut Domnul foarte mult de lucru, căci a fost un neam îndărătnic.

---

9) 1. „Vreau să cânt, pentru prietenul meu,
Cântarea iubitului meu pentru viea sa:
O vie avea iubitul meu
Pe un deal roditor

2. Şi a desfundat-o şi a curăţit-o de pietre
Şi a sădit-o cu viţe alese
Şi a zidit turn în mijlocul ei
Şi chiar tocitoare a săpat în ea
Şi nădăjduia să facă struguri
Şi a făcut aguridă

3. Şi acum locuitorii din Ierusalim
Şi om din Iuda
Judecaţi între mine
Şi între via mea.

4. Ce era să mai fac pentru via mea
Şi eu nu am făcut?
Pentruce? când eu aveam nădejde să facă struguri
A făcut aguridă?

De altfel este drept că chiar după cele ce găsim în cartea sfântă *voea Domnului de a alege acest popor nu se poate înţelege* uşor de noi oamenii.

Să nu uităm însă că sunt încă alte multe fapte în omenire, care de-a-pururea vor rămâne neînţelese de noi şi pe care gândirea nici nu le visează.

Totuşi la această întrebare un răspuns ni-l poate da numai un fapt *istoric, real.* Acest fapt este că un singur trib, când se arată în istorie, avea *credinţa într'un singur Dumnezeu şi idei deosebite şi înnalte despre El şi lucrul Lui în lume.* Şi acela era tribul lui **Abraham ebreul.**

Această realitate istorică întărind datele biblice a fost tăgăduită de mulţi. Unii au mers aşa de departe, încât au întrebat dacă Abraham a existat. Aşa au mers din întrebări în întrebări formându-se o literatură foarte bogată, prin care însă nu s'a deslegat nimic, pe placul oamenilor, părerile lor rămânând toate presupureri şi deslegări subiective, care au pierit odată cu oamenii.

Prin această alegere este adevărat că poporul ebreu avea o situaţiune deosebită faţă de celelalte popoare.

Cum vom vedea însă mai departe, chiar *poporul ebreu de odinioară a pierdut* **situaţia lui** *în istoria religioasă a omenirii.*

Un fapt însă nu trebue pierdut din vedere şi anume:

---

5. Şi acum vreau să vă spun
Ceeace vreau să fac viei mele:
Am să rup gardul ei
Ca să devie loc de păscut.
Dărâm zidul ei ca să fie călcată

6. Şi vreau să o pustiesc
Şi nu va mai fi tăiată
Şi nu va mai fi hărăcită
Şi se ridică spini şi ciulini
Şi nourilor voiu porunci
Să nu mai plouă peste ea.

7. Căci via Domnului Sabaot
Este casa lui Israel
Şi omul din Iuda
Sunt sădirea sa iubită.

8. Şi a nădăjduit spre judecată
Şi iată vărsare de sânge
Spre dreptate şi iată ţipăt de durere".

In acest fir vechiu al desvoltării religioase a omenirii poporul iudeu de astăzi nu a avut şi nu are nici un rol, nici o însemnătate.

Ce însemnează popor ales.

Faptul că nu s'a putut răspunde, după planul oamenilor, la întrebarea: „De ce Dumnezeu a ales neamul acesta?" şi pentrucă în Vechiul Testament se spune că poporul Ebreu este un *„popor ales"* a produs multă turburare.

Dar din Sfânta Scriptură se vede că alegerea Ebreilor, prin Abraham, nu a fost făcută pentru folosinţa, fericirea şi ridicarea neamului lor, ci **pentru omenirea întreagă**. Ei aveau să fie numai **instrumentul** prin care Dumnezeu se arată în omenire, **brazda** ce trebue curăţată de multe burueni şi pietre, ca în ea să se poată sădi şi să poată *creşte şi desvolta adevărata credinţă într'un Dumnezeu* şi tot odată prin traiul oamenilor în carne şi oase să se probeze dacă sunt sau nu de ajuns legile religioase date.

Chiar la Ebrei *ideea egoistă* că alegerea s'a făcut numai pentru ei, a ieşit la iveală mult mai târziu, după ce au fost liberaţi din Egipt. De atunci s'a întărit, încet, încet în mintea lor şi cu vremea au ajuns să creadă că au fost poporul cel mai de seamă dintre toate neamurile pământului. De aceea i-a ales Dumnezeu tocmai pe ei.

Această trufie i-a dus la mari greşeli. Aşa se credeau îndrituiţi să facă orice greşală, orice faptă rea, căci Dumnezeu, *„alegându-i din toate neamurile"*, stă în mijlocul lor şi-i iubeşte mult şi deci le iartă toate greşalele. Au fost însă aspru mustraţi de oamenii lor aleşi, de prooroci că *au dat alt înţeles alegerii Domnului.* Proorocul Isaia cristalizează această mustrare în cuvintele (din 55_8): *„Gândurile Mele nu sunt gândurile voastre şi căile Mele nu sunt căile voastre"*.

Iar proorocul Amos vesteşte ce zice Domnul acelor care'şi închipue că dacă sunt poporul ales nici o nenorocire nu-i va ajunge, că: *„Toţi păcătoşii din poporul Meu vor cădea prin sabie"* (9_{10}). Proorocul Micha, pentru aceeaşi credinţă greşită le spune că: *„Din pricina lor Sionul va fi arat ca un câmp, Ierusalimul va fi grămadă de ruine, iar muntele pe care stă templul va fi înnălţime acoperită cu pădure* (3_{12}).

Şi aşa îi mustră toţi scriitorii lor pentru gândul că mila Domnului faţă de ei le slujeşte ca motiv nu de îndrep-

tare, ci de îndrăzneală să stărue şi să înmulţească fărădelegile.

Şi mai este un fapt, care trebue scos la iveală. Alegerea, în scriptura Vechiului Testament, are la temelie un *„legământ"*. *Alegerea chiar este un legământ.* Şi acest legământ, ca şi alegerea, nu este un *contract* între două părţi cu aceeaşi voinţă şi cu aceleaşi drepturi. Acest fapt se poate cunoaşte şi din aceea că raportul dintre Ebrei şi Dumnezeu este pus alături cu acela dintre soţ şi soţie[10]), sau dintre tată şi copii [11]). Şi nu adeseaori poporul ebreu este numit proprietatea sa [12]). Şi pe vremea aceea în spiritul şi legiuirile Orientului soţia şi copiii erau proprietatea bărbatului. Nu aveau drepturile şi preţuirea de mai târziu şi cu atât mai puţin cea de azi. Afară de aceasta legământul acesta în Vechiul Testament este una cu religiunea. La temelia lui este numai *voea Acelui care a ales, adică voea Domnului.*

Nu stă în legătură nici cu *voinţa* şi nici cu *vrednicia poporului ales,* cum se vede din toată *istoria vieţii strămoşilor* neamului ebreesc, ca şi toată istoria vieţii neamului lor, aşa cum o găsim descrisă în Sfânta Scriptură şi întărită prin descoperirile arheologice.

Nicăeri (în V. Testament, Fac. 9_6, Dt. 30_{11} sq.... sau în N. Testament, Rom. 10_6 sq... etc.) nu se poate pune la temelia lor decât voea Domnului, cum recunosc, în clipele de cugetare liniştită, chiar şi cercetătorii iudei de astăzi, zicând că Dumnezeu i-a ales numai *„din propria Sa voinţă"* [13]).

Şi chiar dacă—prin imposibil — am admite că şi vrednicia poporului de odinioară a avut vre-o însemnătate, *acel legământ nu mai există, acea alegere s'a înlăturat de mult.*

Să nu se uite că într'o alegere, ca şi într'un legământ, în orice vreme şi la orice neam din lume a avut o mare însemnătate: *starea sufletească a acelor care fac legământul.* Această stare schimbându-se, legământul se poate desface, alegerea nu mai are urmare. Nici legământul, nici alegerea

---

10) Hosea 1—3; Ier. 2 $_{20}$; 3 $_1$; Is. 54 $_5$ sq. etc.

11) Dt. 32 $_{18}$; Es. 4 $_{22}$ sq.; Hos. 8 $_{14}$; 11 $_1$; Is. 1 $_2$; 43 $_1$; 7 $_{15}$.

12) Ex. 15 $_{16}$; 19 $_5$ sq.; Num. 16 $_{41}$; Dt. 76 $_{14}$; Ier. 34 $_{19}$; 31 $_{9, 20}$, etc.

13) Kaufman Kohler: «Grundriss einer system. Theologie des Iudentums auf geschichtlichen Grundlage», p. 245.

nu pot fi temeiu pentru fapte ce nu intră în cadrul acelui legământ, acelei alegeri.

De sigur că Ebreii se întemeiau pe ele când, văzând că le merg toate bine şi că Dumnezeu îi ajută, începuseră să se îngâmfe şi să facă fapte nepotrivite alegerii şi legământului. Mai ales pe vremea când aveau un regat bine văzut, îngâmfarea lor creştea din zi în zi. Dar chiar regele lor David—poetul psalmist—le aduce aminte că: „nu cu sabia lor au luat ţara în stăpânire, şi nu cu braţul lor au biruit, ci dreapta Domnului şi braţul Lui" (Ps. 44_4). Când au văzut că toate le merg bine, *starea lor sufletească se schimbase.* Cu osebire pe timpurile de glorie ale micului regat ebreu sub David şi mai ales sub înţeleptul şi, departe peste hotare, vestitul Solomon. Nu mai era voea şi puterea lui Dumnezeu dela care venea totul, ci strămoşii lor fuseseră aşa de isteţi, tari şi înţelepţi, că au fost aleşi şi au ajuns aşa de sus.

De aceea nu se mai simţeau legaţi de Dumnezeu; iar îndatorirea ce aveau să-i fie recunoscători devenise o formalitate fără suflet. Astfel pierzând starea sufletească corespunzătoare demnităţii persoanei cu care—prin alegere—făcuseră legământul *distrugeau temelia acestui legământ,* a acestei alegeri.

Când Amos — şi ca el toţi proorocii — le zice: „*Căutaţi ce este bine, nu ce este rău, ca să trăiţi. Atunci va fi Domnul Dumnezeul oştirilor cu voi, cum voi ziceţi* (că este)" (5_{14}), însemnează că ei se abătuseră dela condiţiile legământului făcut pe temeiul alegerii Domnului şi distruseseră temeliile şi ale legământului, şi ale alegerii.

Aşa înţelegem de ce acelaşi prooroc le spune limpede că *înnaintea Domnului între ei şi Cuşiţi* (Etiopieni) *nu este nici o deosebire*[14]).

Nenumăratele fapte de ajutorare din partea Domnului, faţă de Ebrei, nu sunt decât dovada iubirii, fără margini a Domnului faţă de lumea întreagă[15]).

Omenirii întregi voeşte Domnul să-i arate calea adevărată a vieţii *potrivită vremilor şi oamenilor.* El orânduise ca practica ideilor folositoare vieţii să se facă *în vieaţa unui*

14) Amos 9_7, comp. şi 3_2 sq., comp. Micha 3_2, Is. 8_{14}.
15) Cum reese din proorocia lui Isaia şi a celorlalţi prooroci.

singur popor, unde învăţătura Sa să fie trăită *real şi în amănunt*, ca toţi ceilalţi oameni să vadă, să judece şi apoi crezând să urmeze această învăţătură.

Neamul acesta deci nu avea dreptul să creadă că are altă însemnătate decât aceea a brazdei de răsad la grădinar, care *o îngrijeşte în deosebi* ca să poată creşte sământa ce a pus şi apoi scoţând răsadul să-l ducă şi în altă parte.

Pedagogii noştri din ziua de azi nu fac altfel. Ei discută, desbat, practică şi stabilesc ideile ce voesc să le răspândească în mulţime, întâiu în cercuri mici, restrânse.

Când au căpătat stabilitate de vieaţă în mintea acestora, atunci le dă la iveală în marea masă a poporului (vezi şi Isaia cap. 5).

Deci *nu vrednicia poporului ebreu sau însuşirile lui stau la temelia alegerii, ci numai voinţa Domnului.*

In legătură cu această trufie fără temeiu, Iudeilor din vremea Lui, Mântuitorul le spune: „Fice ale Ierusalimului! Nu mă plângeţi pe mine, ci pe voi şi pe fiii voştri" (Luca 23 $_{28}$), căci vor veni zile când vor zice munţilor: „Cădeţi munţi peste noi"! şi dealurilor: „Acoperiţi-ne". Iar Apostolul Pavel celor ce-l atacau le atrage luarea aminte că Dumnezeu poate să scoată *şi din piatră* fii ai lui Abraham, deci să nu se mai îngâmfeze. Dacă ar fi fost fiii lui Abraham ar fi făcut lucrurile lui Abraham. Dar nu sunt fiii lui Abraham, ci fiii diavolului (vezi Ioan 8 $_{39}$ sq. comparat cu Romani 9 $_{7}$ sq.).

Totuşi Iudeii stăruiau în ideea greşită a înnaintaşilor lor, idee trufaşă, că sunt popor ales şi pot să facă orice.

Această idee este îmbrăţişată şi de Iudeii din vremea noastră, care îndrăznesc să spună că alegerea s'a făcut numai pentrucă neamul lor a avut însuşiri alese de inteligenţă, voinţă şi sentiment, cum se vede din faptul că din sânul lor au ieşit atâţia bărbaţi de seamă predicatori ai adevăratei credinţe. Insuşirile acestea au la isvorul lor chemare, vocaţie deosebită, care trece şi asupra celor de azi, care vor trebui recunoscuţi ca singurii propoveduitori ai adevăratei credinţe.

Ingâmfarea Iudeilor de azi, ca şi stăruinţa în ideea că sunt popor ales scoate însă la iveală nu adevărul ideii, ci

dimpotrivă, ca şi la Ebreii din nainte, *voinţa îndărădnică* de a stărui în idei şi căi rele, ca şi pe vremea proorocilor.

De altfel în vremea din urmă chiar învăţaţii iudei de astăzi — cei obiectivi şi înţelepţi — recunosc că nicăeri în Sfânta Scriptură sau în alte scrieri religioase nu se arată superioritatea din naştere a poporului ebreu. Dar lărgesc ideea trăgând concluzii favorabile lor. Ei zic că alegerea trebue socotită ca o povară. Ei au fost aleşi să fie preoţi şi popor ales numai ca să slujească lui Dumnezeu. Chiar după învăţătura talmudului pot fi aleşi şi cei religioşi şi morali dintre păgâni. Se îngâmfă însă spunând că numai ei au această povară, adică îndatorirea să practice legea şi să facă şi pe celelalte neamuri s'o urmeze [16]).

Deci alegerea era cerută de fiinţa religiunii ca un element esenţial al vieţii.

Ea era însă neapărat — fiinţial chiar — legată de anumite condiţiuni.

Cine ieşea sau trecea peste aceste condiţiuni — mai mult ca într'o alegere oarecare — nu mai avea dreptul să se socotească ca părtaş în alegere.

Poporul ebreu înnainte chiar de robie pierduse dreptul de popor ales.

Din cartea lui Iona se vede că Dumnezeu a lucrat ca un grădinar priceput. Când a văzut că din libertatea dată demnităţii omeneşti nasc rele ce primejduiesc răsadul a părăsit brazda şi a căutat alt pământ. Ebreii şi cu Iudeii au fost aruncaţi, şi luaţi păgânii.

Aceste chestiuni limpezite putem înţelege că Biserica creştină nu poate lepăda scrierile vechilor Ebrei, din cauza *legăturii ce este între ideile religioase ale Ebreilor şi creştinism.*

Vieaţa şi desvoltarea tuturor ideilor religioase din învăţătura creştină se poate cunoaşte numai începând cu V. Testament.

Potrivit ideii că religiunea este vieaţă (p. 36 sq.), în V. Testament aproape *toate învăţăturile de credinţă şi vieaţă sunt date de Dumnezeu sub formă de pilde de vieaţă trăită de oameni în carne şi oase,* cum nu se mai întâlneşte nicăeri în istorie.

---

16) Vezi «Die Lehre des Iudentums nach den Quelen».

Foarte puţine au fost date sub formă de porunci, şi anume numai acelea a căror valoare şi adevăr puteau fi cunoscute chiar de cel mai simplu om, ca şi acelea, care fuseseră de nenumărate ori şi din vremi depărtate probate şi practicate de oameni, cum sunt de pildă cele 10 porunci.

Dar şi acestea numai mai târziu, după ce vreme îndelungată fuseseră practicate, probate şi intrate în vieaţa de toate zilele, ca să nu se uite au fost cristalizate în cuvinte scurte şi date sub formă de porunci.

Şi totuşi, deşi practicate de mult şi repetate de multe ori, nu erau ascultate. De aceea, lucru unic în istoria vieţii religioase a lumii, se iveau, din când în când, bărbaţi de seamă — numiţi prooroci — cu idei religioase şi morale, de aceeaşi valoare şi pe aceeaşi treaptă de frumuseţe ca şi cele din nainte, dar deosebit de alese şi înnalte faţă de vremea când trăiau ei. In vieaţa lor se oglindeşte vieaţa acestor idei religioase.

Ei dojeneau necurmat neamul lor pentru purtarea lui. Câte odată erau aşa de aspri în mustrările lor, încât chiar se păreau vrăjmaşii neamului lor.

Multe din **ideile religioase şi morale** ale acestor personalităţi nu se pricepeau atunci de popor, căci ele treceau peste veacuri, iar mintea neamului lor era „ţintuită în veac". De aceea cei împreună vecuitori cu ei erau numiţi „grei la minte" [17]).

Dacă nu am lua să cercetăm decât ideile cele mai de seamă, ca **ideia de Dumnezeu**, de **închinare la El**, de **vieaţă fericită** şi **mântuire a omului**, ca şi de **venirea unui Mesia — Mântuitor** — ne-am putea încredinţa că în adevăr, în *vieaţa istorică* a acestui popor ebreu, ca într'o brazdă de încercare, s'a făcut proba *tăriei şi adevărului tuturor ideilor religioase — de credinţă şi vieaţă — care stau la temelia vieţii creştine.*

Şi tocmai acestea erau ideile pe care Ebreii nu le înţelegeau [18]) fiindcă nu le întâlneau în ideile lumii veacului lor.

17) A se vedea scrierile proorocilor mari şi mici. Cu osebire acei din nainte de robiea babilonică.

18) Vezi scrierile lui Isaia 1_{10} sq., 3_{12} sq., $5_{1, 8}$, 28_{7} sq., etc.
Ieremia 4_{22}, 5_{25} sq., 6_{13} sq., 7 sq., etc.
Micha 2_{1}, 3_{1} sq., 9 sq.
Hosea 12_{1} sq., 14_{23} sq.
Amos 5_{4} sq., $_{24}$ sq., 8_{4} sq. şi alte locuri.

1. Ideea de Dumnezeu. La acest popor şi în vieaţa lui s'a desvoltat ideea de Dumnezeu spirit, unic, personal, viu, creator, ocârmuitor şi păstrător al vieţii istorice a omenirii în general, ca şi a omului în special.

De asemenea s'a arătat tot în vieaţa lui ideea de bunătate, dreptate, milostivire, iubire nemărginită, de putere absolută, spiritualitate, ca însuşiri ale Dumnezeirii.

Toate aceste idei şi însuşiri ale Dumnezeirii, care rees din felul cum Dumnezeu se arată faţă de oamenii din *V. Testament* erau înfăţişate în pilde de *vieaţă trăită omeneşte,* adică într'un chip mult mai aproape de mintea omului şi deci mai convingător.

Acei care le ascultau şi făceau voea Domnului erau oameni cu o vieaţă mai apropiată de felul nostru de a fi şi trăi.

In vieaţa lor se oglindeau — deşi în mic şi mai slab — trăsăturile caracteristice atât ale abaterii dela căile desăvârşirii în vieaţă, cât şi ale desăvârşirii depline care era voea Domnului şi care cerea şi fericirea omului.

In *Noul Testament* toate aceste însuşiri ale Dumnezeirii trăesc şi se întruchipează în Domnul nostru Iisus Christos. Vieaţa lui este cea mai vorbitoare şi convingătoare pildă pentru noi. Când însă gândeşti ce a făcut şi cum a trăit El simţi îndată că te afli în faţa unuia, care este mai mult *decât om, mai pre sus de om.* Şi atunci uitând că *El este Dumnezeu* par'că te cuprinde întristarea gândindu-te că nu poţi să te asemeni Lui în totul.

Toţi *oamenii din V. Testament* însă, care sunt martorii lucrului lui Dumnezeu în lume şi înfăptuitorii învăţăturilor şi poruncilor Lui, sunt *oameni ca noi toţi.* Ei ne arată cât de mult noi, oamenii în trup slab, ne putem apropia de vieaţa aducătoare de fericire pământească şi cerească.

Ei *nu sunt sfinţi,* dar, cu toate greşalele lor omeneşti, sunt drepţi şi *ne pot sluji ca dreptar al vieţii noastre.* Nu toţi oamenii se pot ridica la treapta sfinţilor şi a celor asemenea cu ei. Toţi însă ne putem ridica până la ideea de dreptate ca să fim şi să trăim *drept* ca drepţii din V. Testament. Toţi pot pune în practica vieţii lor ideile ce se desprind din însuşirile dumnezeeşti de iubirea de pace, bunătate, etc., aşa cum ni se dau pilde în V. Testament, chiar când con-

ştienţi de slăbiciunea noastră, nu ne putem uita decât cu sfială la vieaţa Domnului nostru Iisus Christos şi a sfinţilor Lui.

De aceea această parte a cărţii sfinte va rămâne pururea treaptă de vieaţă, de simţire şi apropiere către idealul tuturor către Domnul Iisus Christos, prototipul adevăratului fel de a trăi fericiţi pe lume.

Acela era şi cel mai bun şi mai sigur drum să facă pe oamenii de atunci să înţeleagă şi să-şi lipească de sufletul lor *ideea de Dumnezeu adevărat,* care se deosebea cu totul de ideile ce se arătau la celelalte popoare din vremea aceea.

Prin *vieţi trăite* de oameni şi prin întâmplări din *vieaţa de toate zilele* se putea prinde şi înţelege frumuseţea, valoarea şi puterea acelor idei, ce se desprindeau din însuşirile Dumnezeirii.

Erau înfăţişate tuturor nu în teorie, ci practic, în vieaţa oamenilor ce trăiau cu ei şi ca ei.

Numai începând să privim la faptele Dumnezeirii, din vremile copilăriei omenirii şi urcându-ne treptat pe scara vieţii lumii până la noi putem să înţelegem şi *fiinţa dumnezeiască* şi *lucrul lui Dumnezeu în lume.*

Şi putem prinde adevărul lor, realitatea fiinţii lor, numai cercetând cum ni se înfăţişează ele în scrierile Vechiului Testament. Acolo Dumnezeu nu este înfăţişat ca un idol de material mort, ci o fiinţă vie, spirit ales, înnalt, desăvârşit. Nu este un idol cu cerinţe de vieaţă josnică şi imorală, ci curăţiea desăvârşită a vieţii este porunca Lui cea mai de seamă. Din acestea se deduc fiinţa şi lucrul Lui în lume.

La lumina lor strălucesc cu putere razele Dumnezeirii ce pleacă din persoana Mântuitorului.

De aceea aceste scrieri vor rămâne de-a-pururea poarta de intrare în tainele înţelegerii fiinţii Dumnezeirii, în adâncurile ideilor cuprinse în învăţătura creştină.

2. Inchinare la Dumnezeu. Vieaţă fericită. Mântuire.

Tot aşa şi alte idei ce preocupă spiritul omenesc sunt cristalizate, în Vechiul Testament, în **legi** pline de omenie şi spirit înnalt, ales, care nici ca formă şi cu atât mai puţin ca spirit nu se găsesc la nici unul din popoarele cele mai

vechi. Şi asemenea legi *se cer* şi *azi*, căci *se potrivesc* chiar cu cele mai civilizate vremi.

Iată de pildă în Eşire 23_{1-9}; Lev. 19_{12} se vorbeşte de respectarea bătrâneţii; Eşire 21_{17}, Lev. 20_{9} sq., Dt. 27_{6}, de respectul părinţilor; Eşire 22_{20} sq., Dt. 24_{14} sq., 27_{19}, de apărarea văduvelor, orfanilor; Lev. 19_{13}, de simbria lucrătorilor şi altele.

Ele se pun înnaintea oamenilor tot aşa, ca şi celelalte, în pilde personificate în vieaţa acelora, care le-au trăit şi le-au încercat valoarea, ca şi puterea lor socială şi morală. Şi tot din această înfăţişare *în practică* se putea vedea nu numai *origina lor*, dar şi dacă înţelegerea lor era potrivită *fiinţii* lor.

Şi totuşi! Deşi date prin pilde vii de vieaţă reală, *erau prea puţin înţelese*, căci erau mai presus de ideile, obiceiurile şi practicile celorlalte popoare de atunci, cu care Ebreii veneau în atingere. De aceea chiar la ei multe din ele erau călcate în picioare şi nesocotite. Erau prea înnalte, prea morale şi spirituale, faţă de tot ce se afla asemănător la toate celelalte neamuri din vremea aceea.

Formele lor de înfăţişare.

Netăgăduit că dacă cernem prin ideile noastre de astăzi formele de înfăţişare de atunci ale acelor idei înnalte, multe ni se par simple, naive şi chiar păgâne.

Dar pentru vremile de atunci nimic nu înţelegem *cum trebue*, dacă nu ţinem seamă de un fapt foarte elementar, dar de cea mai mare însemnătate. Şi anume: *Dumnezeu făcând pe om l-a lăsat liber şi l-a crescut cum creşte tatăl pe copiii săi* — dându-le *toate potrivit vârstei şi puterii lor de înţelegere* şi deprinderilor lor, care numai cu vremea se schimbau.

Adevărurile religioase de credinţă, *cerinţele* legate de vieaţa religioasă, socială, morală, în *felul lor de înfăţişare*, sunt potrivite acestei puteri de înţelegere şi veacurilor de desvoltare a omenirii.

Ele sunt astăzi altfel înfăţişate, dar în *fiinţa lor* sunt **aceleaşi şi rămân** *de-a-pururea* **aceleaşi.** Nu sunt schimbătoare, nici schimbabile, „sed tempora quibus praesidet non pariter eunt“ [19]).

---

19) Augustin: Confessionum, lib. III 7. Migne P. L. 32, 689. (Dar numai vremurilor în fruntea cărora stau nu li se par aceleaşi).

Când biblicul Abraham — ebreul — se arată în istorie, în urma lui erau mii de ani trăiţi în frământări de credinţă şi vieaţă, sub legi puse, cine ştie când, de Creator în făpturile Lui. Care erau aceste credinţe şi ce fel de vieaţă era pe acele vremi, cu 2200 înnainte de Christos, nu putem spune sigur. Mergem numai pe dibuite.

Astăzi unii cred că a fost întâiu credinţa într'un singur Dumnezeu şi apoi credinţa în zei. Alţii din potrivă. Cele din urmă concluzii ce se trag din studiile arheologice, antropologice şi istorice ne fac să vedem că vremea nu este departe când se va stabili definitiv că a fost întâiu Monoteismul şi apoi Politeismul—aşa cum învaţă Biserica creştină.

Când toţi erau politeişti, singur neamul lui Abraham a rămas monoteist.

In acea vreme lungă de vieaţă trăită, omenirea căzuse în politeism şi luase obiceiuri felurite. Trăind vieaţă reală, în acest timp s'au înfipt în mintea oamenilor credinţe, obiceiuri şi practice, ce se făcuseră una cu sufletul lor.

Din acestea unele, ieşind din politeism, erau păgâne, joase. Acestea trăiau mai departe şi făceau un contrast isbitor *alături de idei, obiceiuri şi practice*, a căror frumuseţe, înnălţime şi spiritualitate arătau origina lor divină din vechea credinţă într'un singur Dumnezeu.

Inţelepciunea dumnezeiască a lăsat să trăiască amândouă alături. Scriitorii luminaţi de Dumnezeu ne-au transmis şi pe unele şi pe altele — deşi numai în parte — atât ca să se vadă şi astăzi deosebirea dintre ele, cât şi cu gândul ca firea omenească, care nu se poate uşor lepăda de ceea ce practicase vreme îndelungată, să ajungă singură, încetul cu încetul, să judece ce este josnic şi ce nu trebue să creadă şi să facă.

Abraham şi cu tribul lui se arată în istorie aşa cum trăise de cine ştie câţi ani. El credea într'un singur Dumnezeu. Dar în practica credinţii lui erau amestecate multe din acele practice păgâne, moştenite dela înnaintaşi şi trăite şi de ai lui.

Lepădarea sau schimbarea acelor idei păgâne nu se putea face prin porunci, prin legi, ci numai prin *pilde de*

vieaţă trăite real, adică prin „exemple“, căci acestea „atrag“. Aşa a fost odinioară, aşa este şi astăzi.

Omul nu este numai trup, ci şi suflet. Nici o idee nu se lipeşte de el deplin, dacă nu are legătură cu amândouă părţile din firea lui.

Ideea de un singur Dumnezeu, duh nevăzut, se lipeşte de om dacă el simte că această Fiinţă nevăzută poartă grijă şi de trupul, şi de sufletul lui.

Ideea închinării la acest Dumnezeu unic este legată de jertfă, dar şi de rugă — adică de omul întreg, prin trup (reprezentat prin jertfă) şi suflet (înfăţişat prin rugă).

Ideea de vieaţă fericită şi mântuire o prinde omul dacă din ea nu lipseşte bunul material — care leagă pe om de pământ — şi nici bunul spiritual, sau mulţumirea sufletească — care-l leagă pe om de cer, de Dumnezeu.

Toate aceste idei se desprind din învăţătura Vechiului Testament.

Noi astăzi, după atâtea sforţări mari tot în acelaşi fel simţim nevoia să adorăm pe *Dumnezeu;* ca fiinţă nevăzută, desăvârşită, ca idealul cel mai înnalt, singurul căruia înţelegem să ne plecăm. Il adorăm în formă văzută, *prin cult,* şi în formă nevăzută, *prin rugăciune.* Rugăciunea, fructul credinţei, este dovedită adevărată, *prin faptele* noastre. De geaba vei zice că eşti credincios, că te rogi, dacă faptele tale nu fac dovadă.

Fericirea şi mântuirea tot aşa le înţelegem ca un bun material şi sufletesc. Sunt rari de tot acei, care găsesc fericirea numai în dobândirea bunului spiritual. Aceia sunt *adevăraţii sfinţi,* care au trăit odinioară. Astăzi mulţimea mare a oamenilor înţelege aceste două idei—fericire şi mântuire—numai prin dobândirea bunurilor amândouă: trupeşti şi sufleteşti.

In aceste idei toată lumea se uneşte. Deosebirea cea mare şi neînţelegerea este în *armonizarea acestor bunuri.* Vechiul Testament şi după el învăţătura creştină socotesc că numai *armonizarea lor aduce adevărata fericire şi mântuire.* De aceea nu putem despărţi Vechiul de Noul Testament şi este absolută nevoie să cunoaştem amândouă aceste părţi ale Sfintei Scripturi.

3. Ideea de Mesia. Ideea de un Mântuitor a frământat toată lumea din vremile cele mai vechi. Din toate cercetările vechi şi noui se vede însă că această idee nu poate fi înţeleasă cum se cuvine, fără ideile din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament.

Invăţaţii de astăzi, scormonind istoria omenirii, abia în vremile noastre au dat de această idee chiar şi la popoarele arice [20]).

Eu cred că dacă vreodată se vor cunoaşte din inscripţii în amănunţimi şi cu preciziune toate ideile şi nădejdile care au frământat sufletul tuturor popoarelor omenirii — din vremile cele mai depărtate — se va găsi nădejdea în venirea unui Mesia—Mântuitor—la toate neamurile lumii. Şi în adevăr, unii cercetători au găsit ideea unui Mântuitor la Babiloneni, la Egipteni, la Perşi, la Greci, la Romani [21]).

O întrebare va rămâne, celor ce nu cred în spusele Sfintei Scripturi, pururea nerezolvată: la care neam a apărut întâiu această idee, când şi care-i este origina?

Dar adevărată va rămâne — de-a-pururea — tot părerea că această nădejde nu este decât răsunetul slab al făgăduinţii făcute de Dumnezeu celor dintâiu oameni. Lor li s'a spus că va veni — după vorba simbolică a Sfintei Scripturi —: „Acela, care va zdrobi capul şarpelui", adică al *vrăşmaşului fericirii omeneşti.*

De sigur că din pricina depărtării vremilor [22]), răsunetul acelei făgăduinţi a slăbit din ce în ce mai mult. Dar nu s'a pierdut cu totul.

Unii cercetători o găsesc la Sumeri prin mia a 4-a înnainte de Mântuitorul. Dela Sumeri, prin Babiloneni, a venit la Ebrei [23]) prin Abraham, care *a reformat acea învăţătură veche sumerică.*

---

20) Vezi Rudolf Otto: „Gottesreich und Menschensohn", 1937.

21) Vezi A. Jeremias: „Die ausserbiblische Erlöser-Erwartung", 1927. Comp. şi Dennefeld: „Le Messianisme", 1929.

22) Vezi Fac. 3_{15}. De atunci vor fi 5, 10, 20, 50, sau mai multe sute de mii de ani, sigur nu ştim. Ştiinţa are câmp de cercetat. Cred însă că la rezultat, care să mulţumească pe toţi, nu se va ajunge. Se vor spune păreri, se vor face presupuneri.

23) Dennefeld: „Le Messianisme".
Jeremias: «Die biblische Erlösererwartung», 1931.
Peters: „Die Religion des alt. Testamentes", p. 156 sq.

Alţii cred că face parte din *acel ideal necuprins în totul de mintea omenească,* care a fost şi este îndemn nobil şi sfânt spre desăvârşire, spre alte vremuri mult mai bune pe care cea mai ageră minte omenească nu le-a putut prinde în adevăratele lor culori reale.

Dar acel *ideal* este *real,* căci este în *firea omenească.* De aceea s'a putut întuneca, dar nu s'a pierdut. Cine mai poate scormoni azi vremile aşa de depărtate, care n'au lăsat urme sau dacă vor fi lăsat nu s'au găsit încă?

Ce este de luat în seamă nu sunt însă formele din afară ce a îmbrăcat această idee la diferite popoare, ci *existenţa ei din vremile cele mai depărtate.*

Ideea venirii lui Mesia era la toate neamurile. Când, cum va veni, cu amănuntul nu se putea spune. Siguranţa întărea nădejdea şi nădejdea da îndemn la răbdare, la stăruinţă.

Fapt real, istoric, este iarăşi că această nădejde s'a păstrat în toată curăţiea şi puterea ei numai în Sf. Scriptură a V. Testament, la oameni hotărîţi de Dumnezeu pentru aceasta.

Vremea când va veni cel aşteptat este vremea de decădere religioasă şi morală a vieţii popoarelor, când pe sufletul tuturor va apăsa ca o greutate mare, vieaţa desträbălată şi desmăţată pe care toţi simţeau că nu o mai pot îndura.

Timpul lui Mesia are, în Sf. Scriptură, ca o caracteristică bine definită, întipărirea în mintea oamenilor, ca şi punerea în practică în vieaţa de toate zilele, a celor mai înnalte, frumoase şi alese idei religioase şi morale [24]) — aşa cum le găsim în Noul Testament.

Vechii cuceritori ai Orientului visau vremea venirii lui Mesia ca începutul unei epoci de aur prin întemeierea unui puternic imperiu pământesc.

---

24) Nici vremea venirii lui Mesia, ca şi domnia acelor idei alese — care sunt legile imperiului ce El întemeiază — nu sunt urmarea mersului de desvoltare naturală a omenirii pe scara progresului. Sunt voia Domnului, care a voit să abată lumea de pe făgaşul pieirii şi să domnească peste toţi acele idei, care corespund şi fiinţii Lui dumnezeeşti, dar şi fericirii omului. Până astăzi, deşi s'au făcut paşi mari spre progres, acele idei de credinţă şi *vieaţă aleasă* aduse de Iisus Christos — adevăratul Mesia — nu au fost întrecute.

Dar adevăratul Mesia este vestit ca un prinţ al păcii [25]). Nu pe putere armată, prin sabie de oţel, vrăjitorie sau alte căi, ci prin sabia cuvântului, prin înnoirea lăuntrică a minţii omului şi curăţiea vieţii omeneşti întemeiază El imperiul Său.

Tăria Lui este înnoirea spirituală, nu sabia ucigătoare şi focul mistuitor al bunurilor pământeşti ale vrăşmaşilor.

Aceste idei caracteristice vremii venirii lui Mesia şi persoanei Lui le găsim în toată istoria vieţii politice, ca şi religioase a *vechilor Ebrei*. Se pot urmări până la robiea babilonică şi la câţiva prooroci chiar după robie [26]).

Iudeii — cu osebire cei din zilele noastre — din nefericire şi pentru ei şi pentru celelalte neamuri ale pământului — în talmudul lor — au lăsat cu totul pe a doua linie toate ideile religioase însemnate.

Acei care mai cred în Dumnezeu L-au iudaizat zicând că numai ei au adevărata credinţă şi ei sunt poporul ales să stăpânească lumea.

Ideile de fericire şi mântuire sunt îngropate în preocupări de ordin curat material. Privindu-le trecutul ne explicăm acestea. Dela întoarcerea din robie şi cu osebire în timpul celei dintâiu ere creştine, preocupările lor nu puteau fi altele. Toată străduinţa lor era îndreptată spre traiul zilnic căznindu-se să împace legile vechi cu legile popoarelor în mijlocul cărora trăiau.

Porniţi pe acest drum au schimbat şi adevăratul înţeles atât al venirii lui Mesia, cât şi al persoanei Lui. Au făcut din el un viteaz rege pământesc, care să-i scoată din robia celorlalte neamuri şi să-i ridice deasupra tuturor popoarelor lumii. Au dat astfel nădejdii mesianice un *caracter naţiondl-politic*, cu totul material.

Din punct de vedere psihologic se poate uşor înţelege şi lămuri cum au ajuns Iudeii să schimbe aşa de mult ideile religioase, cu osebire cele mesianice, ale Ebreilor.

Robiţi, prigoniţi şi cu grele suferinţe plătindu-şi greşalele vechi trăiau cu amar vieaţa sub jug strein.

Ideea venirii unui Mântuitor şi a altor vremuri, care am văzut că era foarte răspândită şi aprindea mintea oa-

25) Isaia 2_5 sq.

26) Vezi scrierile proorocilor Zaharia şi Haggai.

menilor și în lumea păgână — atât a filosofilor și cărturarilor, cât și a masei poporului — dădea tărie și aripi ideii mesianice a vechilor Ebrei. De aceea mulți din învățații lor rămăseseră credincioși ideii mesianice predicate de proorocii Vechiului Testament.

Ideea aceea era însă îmbrăcată în abstract. Vieața *reală* a Iudeilor era mai puternică decât ideile abstracte. Gemeau sub jug strein. Deci urmarea era firească. *Liberarea din robie era dorul ce-i ardea.* Aceasta se vede cu osebire din literatura apocrifă. Sclipirile de libertate și glorie ca cele din vremea Maccabeilor; vremile Hasmoneilor[27]) și în special vremea lui Alexandru Ianeus, au făcut ca ideia mesianică să iasă la iveală și *să fie din ce în ce mai mult colorată politic.* Și mulți învățați de ai lor scoteau la iveală partea politică a venirii, puterii și activității lui Mesia.

Dar urîciunile săvârșite de acei pe care ei îi credeau că vor întemeia împărăția lui Mesia desamăgindu-i cu totul și mai ales zdrobirea puterii lor de imperiul roman i-a silit să recunoască greșala și să-și *îndrepte gândul tot spre viitorul* depărtat.

Sectele iudaice — Fariseii, Saduckeii — care se certau între ele produceau frământare și împerechere între ei.

Invățații lor în fața unor asemenea desamăgiri se ocupau puțin de tot de făgăduelile făcute Ebreilor. Nu le mai găseau interesante. Dar ca să-și păstreze ei autoritatea scoteau la iveală numai ideea că dacă vor fi credincioși *li se va descoperi viitorul* și *unul dintre ei* le va arăta că Dumnezeu îi întrebuințează pe ei pe toți ca instrumentele Sale.

Preocupările luând acest drum *ideea de Mesia* ca nădejde de viitor nu mai avea mare valoare.

Dar la venirea Mântuitorului, cele două idei mesianice se ciocniseră. Unii l-au recunoscut ca Mesia și s'au creștinat. Alții nerecunoscându-L nu se puteau împăca cu ideea că totul s'a sfârșit și viitorul nu le mai ascunde nici o taină. Zbuciumul acesta și-a găsit urmarea în ideea despre **doi Mesia:**

Unul, *fiul lui Iosef,* din neamul lui David, dar nu fiul lui, care a venit cu gând de folos personal. S'a crezut pe

27) Vezi în urmă pag. 22.

sine adevăratul Mesia. S'a îngâmfat aşa de mult, încât s'a socotit pe Sine Dumnezeu. Acesta a fost răstignit pe cruce ca pedeapsă pentru îngâmfarea Lui. El a fost premergătorul adevăratului Mesia, care va veni.

Altul este *fiul lui David, adevăratul Mesia,* vestit de prooroci. Acesta va veni în vremile viitoare şi va ridica neamul iudeu la slava, care i-a fost orânduită de Dumnezeu prin glasul strămoşilor lor. Acest Mesia nu va suferi nimic.

Familia lui mai de aproape unii zic că nu se ştie, iar alţii (Maimonides) zic că va întemeia dinastia lui David, căci este din casa lui David şi vlăstar al lui Solomon. El va veni dela miază-noapte. Când va veni, nu se ştie.

Cât va ţine imperiul lui? Poate 2000 de ani, căci 2000 de ani au fost înnainte de lege, dela Abraham până la Christos şi 2000 sunt după ce s'a dat legea [28]).

Acest Mesia va aduce neatârnarea lor. Unii, ca Abraham ben David, cred că Iudeii vor fi stăpânitorii lumii.

Dar mulţi reluând ideea că ei sunt numai *instrumentele lui Dumnezeu* cred că vremea acelui Mesia va fi vremea când fiind linişte, Iudeii vor putea să se adâncească în cele ale credinţii şi vieţii ca să poată aduce întreaga omenire la adevărata credinţă a lui Dumnezeu pe care o au numai ei. Popoarele nu se iudaizează, dar vor cere să-i înveţe Iudeii cele ale credinţii. Unii merg până acolo şi spun că popoarele vor plăti acestui Mesia iudeu, tribut şi vor aduce daruri la Ierusalim. Iar alţii merg şi mai departe, încât cred că celelalte popoare vor fi lucrători sau slugi la Iudei.

C. Păreri pentru deslegarea problemei.

Am scris cele dinnainte convins că un popor ca să poată fi înţeles şi judecat trebue să i se cunoască trecutul ca şi prezentul cu credinţele, dorinţele, nădejdile, care formează adâncul sufletesc al lui.

Din acestea se vede că noi Românii avem înnainte un popor cernut nespus de mult în sita vieţii.

Ebreii binecuvântaţi de Dumnezeu au mers necurmat pe

---

28) Incă din veacul 9 Iudeii făceau socoteala cam când vor stăpâni lumea. După socoteala multora de pe la 2240, adică aproape peste 300 de ani, va începe epoca de aur pentru ei...

Cred că vor aştepta nu 300, ci până la sfârşitul lumii.

scara progresului până ce amăgiţi de închipuire au alunecat pe alte căi şi s'au prăbuşit sub povara prea mare a propriilor lor greşeli.

Iudeii, un *mic rest* degenerat al unei *mici părţi* din acel vechiu popor, nu numai că n'au îndreptat greşalele înnaintaşilor, dar s'au lăsat amăgiţi de credinţe, dorinţe şi nădejdi închipuite şi falsificări vădite ale ideilor din scrierile vremilor îndepărtate şi nepricepute de ei.

Amăgirea le-a adus *blestemul lor propriu*, care-i urmăreşte necurmat.

De 2000 de ani sub blestemul lor propriu rătăcesc prin lumea toată, ajungând la situaţia desperată de astăzi când goniţi de peste tot şi neprimiţi nicăeri, de nici un popor, nu le rămâne decât să-şi aducă aminte de proorocia Mântuitorului că vor veni vremi când vor cere să cadă munţii peste ei şi apele să-i înghită, căci n'au unde se duce.

Aceşti ani de pribegie — peste 2000 — le-a întărit însă firea, le-a schimbat rasa, le-a întipărit în suflet obiceiuri şi practice vechi, probate în cursul veacurilor. Acestea îi fac superiori în anumite îndeletniciri şi-i pun în stare să-şi câştige existenţa şi să-şi facă culcuş în toate colţurile pământului.

Ce suntem noi Românii faţă de un asemenea neam? Un popor tânăr, blajin, fiindcă a fost aşezat pe un pământ binecuvântat de Dumnezeu cu mari bogăţii.

Vremile trecute când numeroase horde barbare au trecut peste aceste meleaguri, când popoare tari ne-au stăpânit şi ne-au dat pe mâna speculanţilor şi jefuitorilor muncii noastre, nu ne-au lăsat vreme să ne ocupăm cum trebuie de noi înşine.

Când am dat de libertate am făcut ca tinerii de neam bogat. Văzând că pământul ne dă tot ce trebue am împrumutat orbeşte credinţe, obiceiuri, legi străine şi nu prea ne-am frământat de loc mintea *să ne cunoaşiem firea, să ne pregătim cu ce trebue pentru zilele de mai târziu.*

Streinii, de toate neamurile, năpădindu-ne, mai mult ne-au speculat decât ne-au ajutat să ne desvoltăm cum se cuvenea potrivit *credinţelor, tradiţiilor şi trăsurilor caracteristice ale firii noastre* formate în cursul anilor prin vieţuirea noastră pe acest pământ.

Au nu dibuim şi azi drumurile pe care să apucăm ca să ne organizăm potrivit firii noastre, potrivit tradiţiilor noastre? De ce să nu spunem adevărul? Şi astăzi chiar nu maimuţărim multe dela streini? Este vremea să ne deschidem *bine* ochii.

Şi în adevăr se pare că — puţin, dar numai puţin — ni s'au deschis.

Deci să ne întrebăm: ce facem?

Inceputuri bune s'au făcut. *Streinii* sunt trimeşi, puţini câte puţini, în ţara lor de origină.

Dar ce facem cu Iudeii fără ţară, fără loc pe lume? Sunt mulţi. Sunt armaţi şi căliţi în războiul vieţii grele.

Nu putem face ce au făcut Germanii, popor vechiu, foarte numeros, bine armat şi organizat şi cu osebire cu caractere formate, cristalizate.

Dar nici nu trebue să stăm cu mâinile în sân.

Nici nu sunt de ajuns jălaniile prin gazete sau ocările. Acestea sunt treburi de babe bătrâne, neputincioase.

Chiar Românii sub stăpâniri străine au stat de jălanie?! Nu. S'au luptat cu mari greutăţi.

Azi suntem în ţara noastră liberă. Dar putem sta cu mândria în sân şi jeli sau ocărî?

Noi suntem popor tânăr, plin de putere, vieaţă şi inteligenţă. Am dat doar dovadă de atâtea ori de puterea ce **zace** în noi. De ce s'o lăsăm *să zacă* şi să n'o întrebuinţăm unde trebue şi cum trebue?

Am căutat să văd ţara şi cu osebire provinciile alipite. Primejdia este mare. Dar în faţa primejdiei să stăm numai de vorbărie şi să ne văicărim?

La muncă dârză în toate ramurile. Munca va fi grea şi cere vreme lungă. Dar numai aci este scăparea.

Problema iudaicească nu este nici de ordin religios, nici de rasă.

In *chestiuni de ordin religios Românii* sunt aşa de indiferenţi, încât — în afară de poporul de la sate — nu sunt 30 %, cu adevărat credincioşi.

Spre nenorocirea noastră numărul indiferenţilor în cele ale credinţii, ca şi al celor fără nici o credinţă se măreşte din zi în zi.

Vina într'o măsură oarecare o poartă şi **Biserica or-**

todoxă română, care s'a tras din zi în zi din lupta adevărată pentru vieaţa creştină. Inchizându-se în formele rituale *s'a socotit pe sine* ca absolut trebuitoare numai la păstrarea formelor tradiţionale în alcătuirea statului român. Credinţa cu ale ei frământări, zbucium sufletesc şi vieaţa creştină le-au luat ca ceva personal ce trebue cultivat numai pe răzoare şi brazde *închise* şi păzite de soarele arzător şi vijeliile neprevăzute ale vieţii sociale — singurele locuri şi prilejuri când se putea dovedi tăria, frumuseţea şi adevărul învăţăturilor sale aşa cum Mântuitorul, sfinţii apostoli şi adevăraţii lor urmaşi le-au arătat public în vârtejul vieţii lumii acesteia.

Şi această stare caracteriză Biserica în deosebi după războiul european.

Iudeii de asemenea — afară de mulţimea celor neînvăţaţi — sunt tot aşa de indiferenţi în cele ale credinţii. *Invăţaţii lor* merg însă mai departe. Alături cu critica distructivă, necredincioasă, sfâşie, rupe şi aruncă tot ce este de seamă în tradiţia vechilor Ebrei. Dar numai cele privitoare la Ebrei.

Astfel sunt cei dintâi care au atacat şi atacă astăzi mai ales cele ce sunt în scriptura creştină cu privire la temelia credinţii noastre.

Pe aceasta cale ei ştiu bine că *slăbesc temeliile credinţii creştine, nu temeliile credinţii lor.* Cum Vechiul Testament este cea dintâiu parte a scripturii creştine ei chiar îşi bat joc de multe idei din el. Slăbind o parte din temelia credinţii, cu vremea se clăteşte întreaga credinţă.

Şi ajutaţi de Românii indiferenţi şi necredincioşi *au reuşit să slăbească temelia creştinismului.*

In şcoalele primare, în şcoalele secundare până chiar şi în seminarii toate cele cuprinse în Vechiul Testament se învaţă sau numai ca schelet istoric sec, fără mireazmă şi duh religios, sau este redus la nimic.

Prin aceasta nu se loveşte decât temelia creştinismului, căci ***Mântuitorul şi sfinţii Săi apostoli au socotit că cea dintâiu vreme de trăire a poruncilor şi învăţăturilor inspirate este tocmai vremea descrisă în Vechiul Testament.***

Au fost ei — Mântuitorul şi sfinţii Săi apostoli — nişte mincinoşi, şarlatani? S'au se înşelau chiar pe ei înşişi în-

cercând prin vorbe să-şi adoarmă credinţa conştiinţii lor? A fost Mântuitorul un conducător orb? Spun Evangheliştii şi Apostolii numai minciuni? [29]).

Iată care sunt urmările faptei necugetate ale slăbirii şi înlăturării învăţăturii celor cuprinse în Vechiul Testament.

Iudeii, ca şi necredincioşii, înlăturând Vechiul Testament ştiu că distrug credinţa creştină. Prin aceasta nu fac rău, ci bine iudaismului talmudic.

Problema iudaicească nu este aşadar de ordin religios, căci în cele ale credinţii şi Românii şi Iudeii fiind tot aşa de indiferenţi, dacă nu tot aşa de necredincioşi, *pe această temă s'ar fi ajuns poate uşor la înţelegere.*

Nu este nici chestie de deosebire de rasă, căci Iudeii nu mai sunt de o anume rasă, sau sunt de toate, după locul unde au trăit şi pe unde au rătăcit.

Singura pricină care, din timp în timp, face la noi din chestia iudaicească o chestiune de mare importanţă sunt **deprinderile vieţii lor** căpătate în curs de atâtea veacuri decând rătăcesc prin lume.

Trebuind să-şi câştige existenţa Iudeul nu cruţă nici un mijloc — moral sau imoral — ca să răzbească în vieaţă ori în ce ţară s'ar afla.

Acolo unde *ţara este mai bogată* şi *poporul mai nepregătit sufleteşte* — cum este la noi — acolo se sălăşluesc mai uşor şi *primejduesc vieaţa naţională a acelui popor.*

Sufleteşte este mai bine pregătit Iudeul decât Românul. Dovada o avem înnaintea ochilor.

De ce Iudeii sunt stăpâni în comerţ? Fiindcă de la cel cu tava cu ace şi ciorapi sau cine ştie ce altceva până la bancherul îngâmfat în biroul luxos este *sufleteşte* tare, călit în vârtejul vieţii şi cu deprinderi şi *practică moştenită de la părinţi şi înaintaşi,* nu se dă înnapoi de la nimic ca să reuşească în vieaţă.

Dar noi n'am avut negustori români? Dar ce au fost breslele de care ne vorbesc vechile hrisoave? De ce au pierit? Strada Lipscani din Bucureşti a fost din începutul ei plină numai cu prăvălii iudaiceşti?

---

29) Să se citească numai Ev. după Mateiu şi Epist. Ap. Pavel către Ebrei şi să se încredinţeze cei ce înlătură Vechiul Testament că distrug creştinismul.

In toate oraşele româneşti, negustorii români s'au împuţinat an cu an şi în locul lor s'au aşezat streinii.

De ce marile depozite de tot felul sunt în mâna streinilor şi se dau şi azi streinilor şi Iudeilor?

De ce marile întreprinderi sunt în mâna Iudeilor şi se dau şi astăzi tot Iudeilor?

De ce industria noastră — chiar de acum de la început — lâncezeşte, merge foarte greu?

Şi câte întrebări de acestea nu s'ar putea pune!

Răspunsuri meşteşugite, ocolitoare ale adevărului se pot da desigur la toate întrebările.

Eu însă găsesc unul singur: *N'am fost pregătiţi sufleteşte* şi *nici astăzi* nu suntem altfel.

Câteva cuvinte, puse de săteni chiar în versuri, pe care le ţin minte de la un bătrân din satul meu natal, ne lămuresc cum au pierit negustorii români.

Iată versurile hazlii auzite în sat:

„Foae verde de lămâe
Scrie, scrie pe hârtie,
Aşteaptă luna să vie.
Incă luna n'a venit,
Şi leafa s'a isprăvit".

Ori cine poate înţelege că ele nu numai zugrăvesc pe funcţionar, dar sunt şi o dovadă de durerea ce simţeau cei de atunci cum toţi aleargă spre slujbe la stat părăsind îndeletniciri frumoase şi aducătoare de venit.

Le-am auzit acum 40 de ani şi au fost uşor de ţinut minte, căci erau legate de o împrejurare în vieaţa unui negustor bogat şi printre săteni foarte cunoscut *român* din oraş, a cărui firmă a trebuit să dispară, căci fiul său intrase în politică, apoi în slujbă şi risipise averea.

Câte pilde de acestea nu vor fi fost înnainte ca săteanul să ajungă la asemenea caracterizări cu haz.

Şi observaţia este dreaptă. Fie nepriceperea părinţilor, fie ispitele din afară, fie încredinţarea că negustoria cere răbdare, isteţime, curaj şi mai ales muncă grea, depărtau pe tineri de ocupaţiile negustoreşti sau de meserii ale părinţilor şi-i împingeau necurmat spre slujbe mai uşoare, mai puţin pretenţioase, care, prin regimul ispititor, politic, îi atrăgeau, cu osebire prin faptul că numai *funcţionarul era o*

bucată din autoritate şi ca atare mai vrednic de cinste decât, negustorul sau meseriaşul.

Cum în curs de ani îndelungaţi s'a înrădăcinat, încet încet, dispreţul neîntemeiat, de negustorie, meserii, şi alte ocupaţii cinstite de acest fel, tot aşa nu poate fi gonit decât încetul cu încetul.

Cum Iudeul sau streinul a înlocuit în cursul vremii pe negustorul român, tot aşa trebue lăsat la o parte Iudeul sau streinul, şi în cursul vremii să fie aşezat Românul la locul lui, în ţara lui.

Este vremea să nu ne mai jelim ca babele neputincioase, şi să ne apucăm de lucru, căci este greu, greu de tot şi cere vreme lungă!

Deci: 1. Să nu mai socotim slujba în care suntem ca o moşie dată să ne îmbogăţească pe noi şi rudele noastre. La graniţă, la licitaţii, etc., în tot locul, streinul ca şi Iudeul să nu găsească ureche să-l asculte sau mână întinsă să-l servească. *Să găsească suflet românesc.*

In ţara românească să găsească loc de traiu numai Iudeul ai cărui strămoşi au fost *născuţi* aici şi ai căror urmaşi *au trăit* aici.

2. Şcolile industriale, comerciale, de meserii şi toate cele de această categorie să fie bine îngrijite din toate punctele de vedere. *Şi cu osebire să se aibă în de aproape cercetare înclinările şi sufletul acelor care le cercetează.*

Să nu alergăm la schimbarea numelor acestor şcoli ca să amăgească ambiţiile. De ce „liceu industrial" în loc de „şcoală industrială"? De ce „academie" şi nu „şcoală comercială"? Ca să gâdile urechea şi să creadă tânărul care intră în şcoală că el este pregătit să fie numai funcţionar, sau ceva asemenea? Au ruşine de negustorie, meserie?

Nici înmulţirea fără chibzuire a acestor şcoli nu aduce folos. Elementele care intră în aceste şcoli să fie *sufleteşte* bine pregătite şi întărite pentru lupta socială.

Sufletul şi mintea şcolarilor acestor şcoli să fie îndreptate spre muncă cinstită ori în ce ramură ar fi.

Dacă nu ne gândim la acestea, să nu ne plângem că Iudeul sau alt străin abia venit în ţară, ne ia înnainte şi stăpâneşte tot comerţul ţării!

3. Dascălii şi educatorii poporului — dela învăţător,

preot de sat, până la profesorul de universitate şi vlădică, sunt singurii, care pot face această pregătire sufletească. Ei să nu socotească locul ce-l ocupă decât numai ca un *apostolat în slujba neamului lor.*

Dar aceştia *să fie bine aleşi* şi *puşi* şi ei *materialmente în stare* să poată alege elementele, să le îndrumeze şi să le infiltre, zi de zi, în sufletul lor dragostea de muncă cinstită în orice ramură de activitate, din care să trăiască cinstit şi să aibă folos şi concetăţenii lui.

Istoria vieţii popoarelor vechi din Occident ne dovedeşte fără de tăgăduire că numai aceştia pot să reînvie sufletele şi să pregătească elementele de care se simte nevoe foarte mare în toate ramurile de activitate ale neamului românesc.

Nu se poate să pui pe Român la locul pe care-l merită în ţara lui fără *renaşterea sufletului românesc în tineretul ce intră în vieaţă.*

Sufletul este *puterea vie* ce cârmueşte şi pune în mişcare totul în om, cu osebire în societate. „In technica producţiunii economice nu este important atât înfăţişarea pe care o ia munca, *ci deprinderile sufleteşti, care susţin această muncă*". „Noi, Românii, ca popor *nu cunoaştem continuitatea* şi consecvenţa în ocupaţiunea noastră practică" [30]).

Şi această *renaştere sufletească* nu o pot produce decât educatorii poporului — dascălul în şcoală şi preotul în Biserică, în şcoală şi în familie.

Dar mi se pare că în şcoală ca şi în Biserică toţi se ocupă de forme din afară, *nu de ceea ce formează sufletul lor.*

Indrumare, încurajare, ajutor negustorului român, trebue să fie preocuparea tuturor. Dar cu osebire *creşterea* şi *obişnuinţa urmaşilor lor* cu gândul că negustoria şi meseria sunt îndeletniciri cinstite şi tot aşa — dacă nu mai mult chiar — de folositoare vieţii neamului, ca şi slujbele în serviciul statului trebue să fie cel mai de seamă gând al educatorilor poporului.

Vieaţa ne arată în adevăr că *faptele de ordin economic sunt foarte însemnate pentru viitorul unei ţări.* Dar ele sunt

---

30) Rădulescu-Motru, în «Cultura română şi politicianismul», p. 353 şi 355.

„reacţiunile sufletului omenesc, sunt **fapte în care se întrupează dispoziţiunile sufletului“** [31]).

4. *Deci nici credinţa creştină* să nu mai fie slăbită chiar de acei, care sunt chemaţi s'o întărească.

Chiar dacă ne punem numai pe teren economic, starea de religiozitate a sufletului omenesc nu este numai o manifestare sentimentală, ci are şi o foarte mare importanţă practică.

Istoria tuturor popoarelor lumii este martoră că numai prin adevărata credinţă se pot forma şi păstra cu adevărat suflete tari, cinstite şi cu dor de neamul lor. Iar *credinţa unică a fost şi va rămâne deapururea izvorul tăriei unităţii naţionale.*

Acei, care vor să slăbească un neam încep întâiu cu slăbirea credinţii.

De aceea în legătură cu această idee şi pe temeiul principiilor religiunii creştine *nu trebuesc înlăturaţi Iudeii dela îmbrăţişarea credinţii ortodoxe. Să fie primiţi, dar observaţi dacă ţin la credinţa pe care au îmbrăţişat-o.*

* * *

Indeplinirea acestor cerinţe este în adevăr o **muncă foarte grea şi de lungă durată.** Dar prefacerile sociale nu se produc nici prin mişcări politice, ofensive politice sau mai ştiu eu ce de acest fel. Ele au nevoe de **ani îndelungaţi** şi **suflete tari.**

Să nu se creadă că prin gonirea a câţiva străini s'a isprăvit toată strădania noastră! Străinii ne cunosc slăbiciunile. Ştiu cât de bogată ne este ţara. Ei *nu execută nici* chiar *ordinile* ce li se dau. Străinul este dat afară din ţară pe o parte şi intră pe alta.

Când pe trupul omenesc avem o bubă nu lăsăm se se infecteze tot trupul, ci prin antiseptice curăţăm **zi de zi** ce este murdar. In acelaşi timp **ajutăm puterile organizmului să lucreze** şi să întărească ţesuturile cărnii, care micşorează buba încet, încet până se vindecă.

Aşa şi cu streinii şi Iudeii noştri. Sunt pe trupul nostru ca o bubă, pe care noi *nu prin tăere o putem vindeca,*

---

31) Rădulescu-Motru, op. cit. p. 354.

ci prin *curăţire* **zi de zi** *a tot ce este necurat* şi *prin întărirea puterilor organismului nostru românesc,* care încet, încet întinzându-se ajunge cu vremea să înlăture tot ce este rău. Numai aşa buba s'a vindecat deplin.

Locul rămas îţi reaminteşte numai **greşala** *că te-ai înţepat, te-ai tăiat sau cine ştie ce ai făcut din nebăgare de seamă.*

Dar să nu uităm iarăşi că buba se vindecă repede şi sigur numai la organismele tinere şi sănătoase. In organismele slăbite fie de boală, fie de vârstă, cea mai mică rană sau se vindecă cu mari sforţări, sau duce la infecţie şi chiar la moarte.

Noi, Românii, *suntem* azi organizm tânăr. Să fim siguri că ne vindecăm dacă suntem băgători de seamă. Mâine?!! Cine poate spune?

PR. I. POPESCU MĂLĂEŞTI